Universiteit
Leiden
The Netherlands

Eigen haard is goud waard? Een studie naar de woonsituatie, het verhuisgedrag en recidive van (ex-)gedetineerden

Wensveen, M.

Citation
Wensveen, M. (2020, January 16). *Eigen haard is goud waard? Een studie naar de woonsituatie, het verhuisgedrag en recidive van (ex-)gedetineerden*. *Meijers-reeks*. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/82701

Version:	Publisher's Version
License:	Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/82701

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle http://hdl.handle.net/1887/82701 holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Wensveen, M.
Title: Eigen haard is goud waard? Een studie naar de woonsituatie, het verhuisgedrag en recidive van (ex-)gedetineerden
Issue Date: 2020-01-16

5 Woon- en verhuispatronen en recidive[1]

5.1 INLEIDING

In Nederland recidiveert bijna de helft van alle ex-gedetineerden binnen twee jaar (Wartna e.a., 2012). Ex-gedetineerden hebben bij hun resocialisatie te maken met grote uitdagingen. Het meeste onderzoek naar resocialisatie heeft zich, vanwege het feit dat recidivecijfers universeel hoog zijn (Wartna e.a., 2012; Visher e.a., 2010; Nilsson, 2003; Dominion, 2002), vooral gericht op voorspellers van recidive, (Petersilia, 2003; Travis e.a., 2001) waarbij tot dusver familiefactoren (Bahr e.a., 2010; Marti & Cid, 2015; Martinez & Christian, 2009) en werkgerelateerde factoren met name veel onderzoeksaandacht hebben gekregen (Bahr e.a., 2010; Uggen & Wakefield, 2008). Gezien het maatschappelijk belang van het terugdringen van recidive (bijvoorbeeld het verminderen van slachtofferschap en de kosten die met criminaliteit gepaard gaan) is het van belang zo goed mogelijk in kaart te brengen welke factoren ervoor zorgen dat de ene ex-gedetineerde recidiveert en de ander niet.

Eén van de factoren die, naast familie en werk, een rol speelt bij een succesvolle resocialisatie, maar desalniettemin weinig onderzoeksaandacht heeft gekregen, is de woonsituatie. Ex-gedetineerden zelf geven aan dat huisvesting één van de meest basale behoeften is na vrijlating (Visher e.a., 2004). Zonder onderdak zijn zij immers veel minder goed in staat om bijvoorbeeld een baan te vinden of een behandeling voor een verslaving af te ronden (Bradley e.a., 2001; Fontaine & Biess, 2012). Ook in de beleidspraktijk wordt het belang van het hebben van huisvesting benadrukt. Huisvesting werd in 2014 door het Ministerie van Veiligheid en Justitie en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten benoemd als een van de vijf basisvoorwaarden, ter bevordering van een succesvolle resocialisatie (Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) 2014), naast het hebben van een identiteitsbewijs, inkomen uit werk of een uitkering, vaststellen van zorgbehoeften, en inzicht in schuldenproblematiek. Het Gevangeniswezen en de gemeenten zijn sindsdien verplicht samen te werken om ervoor te zorgen dat iedere gedetineerde bij ontslag uit detentie onderdak heeft (DJI, 2014).

---

1 Een aangepaste versie van dit hoofdstuk is in voorbereiding als artikel: Wensveen, M., Palmen, J.M.H, Dirkzwager, A. & Nieuwbeerta, P. *Woon- en verhuispatronen van gedetineerden en ex-gedetineerden en hun latere recidive.*

Niet enkel het wel of niet beschikken over huisvesting is echter van belang bij mogelijk recidiveren. Gedetineerden en ex-gedetineerden die wel huisvesting hebben, kunnen ook een onstabiele huisvestingssituatie hebben, en dus verhuizingen ondergaan. Er is nog relatief weinig bekend over de relatie van deze patronen met latere recidive. In vorige hoofdstukken werd bijvoorbeeld duidelijk dat 41 procent van de gedetineerden en ex-gedetineerden minstens één keer is verhuisd tijdens de onderzoeksperiode. Dit verhuisgedrag kan ook samenhangen met recidive. Nog onbekend is of deze verhuizingen altijd ongunstig zijn voor ex-gedetineerden. Verhuizen, en dat geldt nog meer voor onvrijwillig verhuizen, is vaak een ingrijpende gebeurtenis (Oishi, 2010). Het kan ervoor zorgen dat positieve sociale contacten verbroken worden, met als resultaat verlies of vermindering van sociaal kapitaal. Verhuizen kan aan de andere kant juist gunstig zijn, en dus een conventionelere levensstijl stimuleren, in het geval dat ex-gedetineerden niet terugkeren naar hun oude omgeving en 'foute' vrienden. Het is dus nog onduidelijk of gedetineerden en ex-gedetineerden die verhuizen een grotere of juist kleinere kans hebben om te recidiveren dan degenen die niet verhuizen.

Naast dakloosheid en verhuizen, kan het ook uitmaken waar de ex-gedetineerde na een verhuizing terecht komt. Als specifieke kenmerken van verhuizingen kunnen daarom de verhuisde afstand en de status van de nieuwe buurt een rol spelen bij eventuele recidive (Vogel e.a., 2017). De locatie van een woning kan van belang zijn voor het slagen van de re-integratie. Zo kan de sociaaleconomische status van een buurt samenhangen met meer of minder recidive (Clark, 2016; Mears e.a., 2008). Tot slot is het denkbaar dat bij een verhuizing over korte afstand het sociale netwerk van de ex-gedetineerde intact blijft, terwijl deze sociale bindingen bij een verhuizing over langere afstand eerder verzwakken (Harding e.a., 2013). In het vorige hoofdstuk bleek bijvoorbeeld dat van de gedetineerden die tijdens detentie verhuisden, slechts acht procent in dezelfde buurt als voor detentie bleef wonen. Het merendeel verhuisde zelfs over lange afstand van meer dan vijftien kilometer. De vraag is in hoeverre dit van invloed is op recidivekansen.

Ondanks het belang van goede huisvesting voor ex-gedetineerden, is er maar weinig *empirische* kennis over de samenhang tussen de woonsituatie en verhuisgedrag en recidive van ex-gedetineerden. In Nederland beperkt het enkele onderzoek dat er is gedaan onder ex-gedetineerden zich met name tot de relatie tussen dakloosheid en recidive (Weijters, Rokven & Verweij, 2018). Ook internationaal is de rol van huisvesting bij resocialisatie en recidive nog onderbelicht (Fontaine & Biess, 2012; Makarios e.a., 2010). De studies die naar de woonsituatie gedaan zijn, richten zich ook vaak alleen op het hebben van huisvesting tegenover dakloosheid en missen daarom verdere nuancering van de verschillende woon- en verhuispatronen die er bestaan (Yahner & Visher, 2008; Metraux & Culhane, 2004). Met name de rol van de meer specifieke kenmerken van verhuizingen is nog onderbelicht in recidiveonderzoek.

De woonsituatie in het algemeen en deze belangrijke aspecten van verhuisgedrag bij ex-gedetineerden in het bijzonder, zijn nog nooit binnen één onderzoeksgroep, en dus in verhouding tot elkaar, onderzocht. Dit artikel combineert al deze factoren en vergroot daarmee het inzicht in het verband tussen de woonsituatie en recidive. Er wordt hierbij ingegaan op een aantal onderzoeksvragen, die de verschillende aspecten van het woon- en verhuispatroon belichten. Als eerste wordt onderzocht in hoeverre recidive onder ex-gedetineerden samenhangt met (periodes van) dakloosheid. Er wordt hierbij gekeken naar recidive op zowel korte (half jaar na detentie) als lange termijn (twee jaar na detentie). Vervolgens wordt ingegaan op de vraag in hoeverre verhuizen samenhangt met het recidiveren, op korte en lange termijn. Tot slot wordt gekeken naar specifieke kenmerken van verhuizingen bij de verhuizers en wordt onderzocht wat de samenhang is van verhuisde afstand en het verhuizen naar een slechtere of betere buurt met recidive.

Bij het verband tussen woon- en verhuispatronen en recidive kan sprake zijn van selectie (Vogel e.a., 2017; Porter & Vogel, 2014). Porter en Vogel (2014) vonden in hun onderzoek naar verhuizen en delinquent gedrag onder adolescenten namelijk in eerste instantie met regressieanalyses dat verhuizen de kans op delinquent gedrag vergroot. Na uitvoering van een *propensity score* analysemethode, waarbij de verhuizers en niet-verhuizers aan elkaar gelijk waren gemaakt op basis van hun achtergrondkenmerken, was geen samenhang meer aanwezig tussen verhuisgedrag en delinquentie. Ook in het huidige onderzoek kunnen diverse kenmerken van de gedetineerden gerelateerd zijn aan zowel hun woon- en verhuispatronen als hun recidivepatronen. In de vorige hoofdstukken werd namelijk duidelijk dat verschillende kenmerken van de ex-gedetineerden gerelateerd zijn aan bijvoorbeeld de kans op dakloosheid of de kans om te verhuizen. Zo verschillen de groepen verhuizers en niet-verhuizers van elkaar op enkele belangrijke kenmerken (zie ook hoofdstuk 3). Om hiermee rekening te houden, wordt in dit hoofdstuk eveneens gebruik gemaakt van deze *propensity score* analysemethode. Deze wordt later in dit hoofdstuk verder beschreven.

Bij het beantwoorden van deze vragen wordt gebruikt gemaakt van unieke data van het Prison Project, een grootschalig, longitudinaal onderzoek naar de gevolgen van detentie. Om de invloed van woon- en verhuispatronen op recidive te kunnen meten, is het noodzakelijk de respondenten over langere tijd te volgen, om zowel hun woon- en verhuispatronen door te tijd heen als de eventuele daaropvolgende recidive in kaart te kunnen brengen. Binnen het Prison Project zijn 867 (ex-)gedetineerden van voor detentie tot twee jaar na vrijlating gevolgd en zijn van elke respondent officiële en zelf-gerapporteerde gegevens over huisvesting op meerdere meetmomenten beschikbaar, evenals officieel geregistreerde data over recidive op meerdere meetmomenten.

5.2 THEORIEËN

Een aantal criminologische theorieën kan gebruikt worden bij het verklaren van het verband tussen de woonsituatie, verhuisgedrag en recidive. De straintheorie kan een relatie tussen dakloosheid, verhuisgedrag en recidive verklaren, evenals de sociale controletheorie. De sociale desorganisatietheorie richt zich voornamelijk op de invloed van buurten op recidive. Hieronder worden de verschillende theorieën uitgelegd.

5.2.1 Straintheorie

Bij het verklaren van de relatie tussen de verschillende aspecten van huisvesting en recidive wordt in de criminologische literatuur vaak gebruik gemaakt van een aantal theorieën. De straintheorie stelt als eerste dat positief gewaardeerde doelen en iemands mogelijkheden om deze doelen legaal te bereiken van elkaar af kunnen wijken (Merton, 1938; Merton, 1968; Agnew, 1992). Dit leidt tot omstandigheden die fysiek of psychisch belastend zijn, wat zorgt voor gevoelens van *strain*, spanning (Listwan e.a., 2013). Dit kan er vervolgens voor zorgen dat personen hun doelen op andere, illegale manieren gaan proberen te bereiken (Skardhamar, 2003). *Strains* van grote omvang, die als oneerlijk worden gezien, waarover individuen weinig controle hebben, of die aanleiding geven tot het gebruik van crimineel gedrag, leiden tot de hoogste kans op crimineel gedrag. Eén van de omstandigheden die aan deze aspecten voldoet, is dakloosheid (Listwan e.a., 2013).

Dakloze ex-gedetineerden zullen meer *strain* ervaren dan ex-gedetineerden met huisvesting, wat zou kunnen leiden tot meer criminaliteit als manier om hun situatie te verbeteren. Omgekeerd kunnen mensen die zelfstandig een eigen huis bewonen worden gezien als mensen met een zekere, stabiele woonsituatie, die naar alle waarschijnlijkheid ook samenhangt met een betere financiële situatie (Clark, 2016). Mensen in zo'n woonsituatie zullen minder *strain* ervaren, wat een dempende werking op hun criminele gedrag zou moeten hebben. Volgens deze theorie zullen daklozen meer recidiveren dan ex-gedetineerden die wel over huisvesting beschikken.

Met betrekking tot verhuizen beargumenteren Fontaine en Biess (2012) enerzijds, in lijn met de straintheorie, dat een verandering van woonsituatie positief kan zijn. Vlak na vrijlating is vaak sprake van een tijdelijke woonsituatie, waarna de ex-gedetineerde overstapt naar een meer permanente plek, die ook kan duiden op een verbeterde financiële situatie (Fontaine & Biess, 2012). Een verhuizing kan op deze manier een indicator zijn van een verbeterde situatie en dus van minder *strain*. Aan de andere kant kan verhuizen het gevolg zijn van het verliezen van de eerdere woning tijdens detentie. De ex-gedetineerde kon hier bijvoorbeeld niet meer terecht door verlies van inkomen of een verbroken relatie (De Groot e.a., 2011). Bij zo'n onvrijwillige verhuizing

kan juist sprake zijn van een grotere mate van *strain* en daarmee een grotere kans op recidive.

Daarnaast kan wonen in een slechtere buurt, met een lagere status, leiden tot meer gevoelens van *strain* bij de ex-gedetineerde dan wonen in een buurt met een hogere status (Vogel e.a., 2017). Zo merkten Stahler en collega's (2013) op dat de locatie waar ex-gedetineerden wonen van grote invloed kan zijn op de beschikbaarheid en toegankelijkheid van bepaalde hulpbronnen, die de gedetineerde kunnen helpen hun leven op te bouwen. Aan de andere kant suggereren Vogel en collega's (2017) dat verhuizen naar een betere buurt juist kan leiden tot meer gevoelens van *strain*. Zij stellen dat een verhuizing naar een betere buurt ertoe leidt dat het individu zichzelf omringt ziet door anderen die het in veel gevallen beter hebben dan hij- of zijzelf, en hierdoor *strain* voelt. Het gaat hierbij dus om relatieve deprivatie (Vogel e.a., 2017). De straintheorie kan zo voor de verschillende aspecten van huisvesting een verklaring geven voor een eventuele samenhang met recidive.

5.2.2 Sociale controletheorie

Volgens de sociale controletheorie (Hirschi, 1969), vervolgens, zal een grotere mate van sociale controle crimineel gedrag voorkomen (Laub & Sampson, 1993). Sociale controle komt voort uit goede bindingen met conventionele anderen. Immers, personen met een sterke binding aan anderen hebben meer te verliezen (Hirschi, 1969), wat hen ervan weerhoudt crimineel gedrag te vertonen (Skardhamar, 2003). Als eerste kan op basis van deze theorie verwacht worden dat dakloosheid tot meer recidive leidt. Huisvesting, zo stellen Huebner en Pleggenkuhle (2015), is fundamenteel voor goede sociale relaties met anderen. Daarentegen wordt dakloosheid gezien als een vorm van sociale exclusie (Geller & Curtis, 2011; Dyb, 2009; Somerville, 1998) en kan het ex-gedetineerden belemmeren in het ontwikkelen en behouden van sociale relaties. Zij ervaren dus minder sociale controle van conventionele anderen dan degenen in de betere woonsituaties (Dyb, 2009). Volgens de sociale-controletheorie kan dus verwacht worden dat dakloze ex-gedetineerden de minste sociale controle ervaren, waardoor zij grotere recidivekansen hebben dan ex-gedetineerden met huisvesting.

Met betrekking tot verhuizen kan aan de ene kant gesteld worden dat dit kan leiden tot verlies van conventionele sociale relaties (Vogel e.a., 2017). Volgens Huebner en Pleggenkuhle (2015) wordt een verhuizing vaak gelinkt aan een slechtere sociale situatie. Verhuizen, en dit geldt in grotere mate voor frequent verhuizen, gaat gepaard met een kleinere mate van sociale controle (Steiner e.a., 2015; Morenoff & Harding, 2014), kan bestaande netwerken verstoren (Sharkey & Sampson, 2010) en zelfs leiden tot sociale isolatie (Huebner & Pleggenkuhle, 2015; Lutze, 2014). De sociale controle die iemand ervaart

op zijn oude woonplek, kan beschermend werken tegen recidive (Harding e.a., 2013). Een verhuizing zou op deze manier de kans op recidive vergroten.

Hier staat tegenover dat het verlies van onconventionele sociale contacten juist het risico op criminaliteit kan verminderen. Zo kunnen gedetineerden door middel van een verhuizing weggaan uit hun oude criminogene omgeving en hun sociale relaties die daarbij hoorden, verliezen (Harding e.a., 2013). Een terugkeer naar het oude adres houdt in dat iemand in dezelfde criminogene omgeving blijft als voorafgaand aan detentie, met criminogene sociale contacten en mogelijkheden om gemakkelijk aan alcohol of drugs te komen (Harding e.a., 2013). Op deze manier kan een verhuizing ervoor zorgen dat de ex-gedetineerde zijn verkeerde sociale contacten kwijtraakt. *Desistance* theorieën gaan ervan uit dat sommige gedetineerden zelf besluiten te stoppen met crimineel gedrag (Farrall e.a., 2010), en als gevolg hiervan kunnen zij besluiten te breken met hun criminele sociale contacten door middel van bijvoorbeeld een verhuizing. Op deze manier kan de sociale controletheorie een verklaring geven voor minder recidive na een verhuizing.

Met betrekking tot de specifieke kenmerken van een verhuizing, buurtstatus en afstand, geldt dat in slechtere buurten vaak sprake is van minder goede onderlinge sociale banden, en minder sociale controle op elkaar (Hipp e.a., 2010; Tolsma e.a., 2009), wat de kans op recidive vergroot. Bovendien zal een verhuizing over grotere afstand de (ex-)gedetineerden meer van hun oude netwerk verwijderen dan een verhuizing over korte afstand. Wanneer over korte afstand wordt verhuisd en ex-gedetineerden in of dicht bij de vorige buurt blijven wonen, komen zij weer in dezelfde sociale omgeving terecht (Vogel e.a., 2017). Sociale banden met deze oude criminogene omgeving kunnen ertoe leiden dat de ex-gedetineerde weer gemotiveerd wordt crimineel gedrag te vertonen en hier bovendien wederom de mogelijkheden voor ziet (Kirk, 2009; Morenoff & Harding, 2014). Morenoff en Harding (2014) stellen dat dit met name negatief kan zijn voor ex-gedetineerden met problemen met middelenmisbruik, omdat zij in hun oude omgeving gemakkelijk opnieuw aan deze middelen kunnen komen. Volgens deze redenering zou een verhuizing over grotere afstand tot minder recidive leiden. Aan de andere kant is het voor ex-gedetineerden bij een verhuizing over korte afstand gemakkelijker om hun conventionele sociale netwerk te behouden (Harding e.a., 2013). Ze kunnen hieruit steun ontvangen bij het opnieuw opbouwen van hun leven, en bijvoorbeeld bij het verkrijgen van huisvesting (Cochran & Mears, 2013; Wolff & Draine, 2004). Bij een verhuizing over grotere afstand, raken ze wellicht deze steun en conventionele sociale controle ook kwijt. Dit zou dan juist de kans op recidive kunnen vergroten.

5.2.3 Sociale desorganisatietheorie

Tot slot zouden volgens de sociale desorganisatietheorie (Shaw & McKay, 1942) buurten met een lage sociaaleconomische status ervoor zorgen dat er sprake is van minder sterke sociale banden tussen de bewoners, minder sterke buurtnetwerken en minder vertrouwen tussen bewoners onderling (Vogel e.a., 2017; Morenoff & Harding, 2014). Wanneer gedetineerden en ex-gedetineerden verhuizen naar een slechtere buurt, waar dit in sterkere mate geldt, ondervinden ze waarschijnlijk minder gevolgen van eventueel crimineel gedrag en ervaren juist meer mogelijkheden om dit soort gedrag te vertonen (Morenoff & Harding, 2014). Volgens deze theorie zouden (ex-)gedetineerden die naar een slechtere buurt verhuizen een grotere kans hebben te recidiveren.

Tabel 5.1a. *Overzicht internationale studies naar woon- en verhuispatronen van ex-gedetineerden en hun recidive*

Auteur(s)	*Jaartal*	*Land*	*Studie*	*Cross-sectioneel of longitudinaal*	*Zelfrapportage of registratiedata*	*N*	*Follow-up periode*	*Resultaten recidive*	*Samenhang andere kenmerken*	*Conclusie*
Dakloosheid en recidive										
Visher & Courtney	2007	Verenigde Staten	Returning Home	Longitudinaal	Zelfrapportage	300	Twaalf maanden	Het hebben van vaste huisvesting in de eerste maand na vrijlating, was een van de factoren die de kans op recidive het meest verkleinde.	Een langere detentieduur, een relatie met een partner en frequent drugsgebruik voor detentie verkleinen ook de kans op recidive.	Dakloosheid leidt tot meer recidive.
Steiner, Makarios & Travis III	2015	Verenigde Staten	Statewide sample of offenders released in Ohio	Longitudinaal	Registratiedata	1984	Twaalf maanden	Dakloze ex-gedetineerden hadden een significant grotere kans om te recidiveren dan ex-gedetineerden met huisvesting.	Een eerdere veroordeling vergrootte eveneens de kans op recidive.	Dakloosheid leidt tot meer recidive.
Yahner & Visher	2008	Verenigde Staten	Returning Home	Longitudinaal	Zelfrapportage	145	Drie jaar	Drie jaar na detentie was de kans op recidive 35 procent voor degenen die eigen huisvesting hadden, en 62 procent voor wie dit niet had.	Andere factoren die de kans op recidive vergrootten, waren leeftijd, criminele geschiedenis, wersituatie en buurtkenmerken.	Dakloosheid leidt tot meer recidive.
Metraux & Culhane	2004	Verenigde Staten	Department of Homeless Services and Department of Correctional Services databases (NY)	Longitudinaal	Registratiedata	48424	Twee jaar	Zowel voor als na vrijlating in een daklozenopvang verblijven vergrootte de kans op recidive.	Een detentieverleden vergrootte eveneens de kans op recidive, evenals een allochtone afkomst en een lagere leeftijd.	Dakloosheid leidt tot meer recidive.
Lutze, Rosky & Hamilton	2014	Verenigde Staten	Washington State databases	Longitudinaal	Registratiedata	416	Drie jaar	Dakloze ex-gedetineerden hadden meer dan twee keer zoveel kans op een nieuwe veroordeling dan niet-daklozen.	Een allochtone afkomst en een jongere leeftijd vergrootten eveneens de kans op recidive.	Dakloosheid leidt tot meer recidive.
Clark	2016	Verenigde Staten	Released offenders in Minnesota 2009	Longitudinaal	Registratiedata	4357	Twaalf maanden	Direct na vrijlating dakloos zijn, vergroot de kans op recidive met 34 procent ten opzichte van vaste huisvesting hebben.	Een allochtone afkomst en meer eerdere veroordelingen vergroten eveneens de kans op recidive. Een hogere leeftijd en langere detentieduur verkleinen de kans op recidive.	Dakloosheid leidt tot meer recidive.
Baldry, McDonnell, Maplestone & Peeters	2006	Australië	Australian ex-prisoners in NSW and Victoria	Longitudinaal	Zelfrapportage	238	Negen maanden	Van de daklozen na detentie was 61 procent gerecidiveerd, van degenen met huisvesting was dit 35 procent.	Verhuisgedrag, het hebben van schulden, werkloosheid, problemen met drugsgebruik.	Dakloosheid leidt tot meer recidive.

Tabel 5.1a. *Overzicht internationale studies naar woon- en verhuispatronen van ex-gedetineerden en hun recidive (vervolg)*

Auteur(s)	*Jaartal*	*Land*	*Studie*	*Cross-sectioneel of longitudinaal*	*Zelfrapportage of registratiedata*	*N*	*Follow-up periode*	*Resultaten recidive*	*Samenhang andere kenmerken*	*Conclusie*
Verhuizen en recidive										
Baldry, McDonnell, Maplestone & Peeters	2006	Australië	Australian ex-prisoners in NSW and Victoria	Longitudinaal	Zelfrapportage	238	Negen maanden	Van de respondenten die niet of slechts één keer verhuisd waren, was 22 procent gerecidiveerd. Van de respondenten die vaker waren verhuisd, was 59 procent gerecidiveerd.	Andere factoren die samenhingen met recidive waren dakloosheid, het hebben van schulden, werkloosheid, problemen met drugsgebruik.	Verhuizen leidt tot meer recidive.
Broner, Lang & Behler	2009	Verenigde Staten	Bronx Mental Health Court	Longitudinaal	Zelfrapportage	381	Twaalf maanden	Vaker verhuizen vergrootte de kans op recidive.	Dakloosheid en sociale steun uit de omgeving hingen niet samen met recidive.	Verhuizen leidt tot meer recidive.
Huebner & Pleggenkuhle	2015	Verenigde Staten	Missouri Department of Corrections	Longitudinaal	Registratiedata	3861	Vier jaar	Respondenten die niet of minder vaak verhuisden, recidiveerden meer dan respondenten die vaker verhuisden.	Een slechte buurtstatus, sociale bindingen met ouders en partner, het hebben van kinderen, werk en leeftijd.	Verhuizen leidt tot minder recidive.
Steiner, Makarios & Travis III	2015	Verenigde Staten	Statewide sample of offenders released in Ohio	Longitudinaal	Registratiedata	1984	Twaalf maanden	Elke verhuizing na detentie vergrootte de kans op recidive met 125 procent.	Een eerdere veroordeling vergrootte eveneens de kans op recidive.	Verhuizen leidt tot meer recidive.
Meredith, Speir, Johnson & Hull	2003	Verenigde Staten	OTIS and FLOID data	Longitudinaal	Registratiedata	6327	Twee jaar	Elke extra verhuizing vergrootte de kans op recidive met 25 procent.	Andere factoren die samenhingen met recidive waren leeftijd, criminele geschiedenis, werksituatie en drugsgebruik.	Verhuizen leidt tot meer recidive.
Steiner, Makarios, Travis III & Meade	2012	Verenigde Staten	Releasees in Ohio	Longitudinaal	Registratiedata	995	Twaalf maanden	Ex-gedetineerden die vaker verhuisden, hadden een grotere kans om te recidiveren en recidiveerden bovendien sneller.	Vermogens- en drugsdelichten. Werk en leeftijd.	Verhuizen leidt tot meer recidive.
Makarios, Steiner & Travis III	2010	Verenigde Staten	Releasees in Ohio	Longitudinaal	Registratiedata	1965	Twaalf maanden	Elke verhuizing vergrootte de kans op recidive met 70 procent.	Ook gerelateerd aan recidive waren delicttype, leeftijd, opleidingsniveau en werk.	Verhuizen leidt tot meer recidive.
La Vigne & Parthasarathy	2005	Verenigde Staten	Returning Home	Longitudinaal	Zelfrapportage	145	Twee jaar	Geen significant verschil in recidiveren tussen verhuizers en niet-verhuizers.	nvt	Verhuizen is niet gerelateerd aan recidive.

Tabel 5.1a. *Overzicht internationale studies naar woon- en verhuispatronen van ex-gedetineerden en hun recidive (vervolg)*

Auteur(s)	*Jaartal*	*Land*	*Studie*	*Cross-sectioneel of longitudinaal*	*Zelfrapportage of registratiedata*	*N*	*Follow-up periode*	*Resultaten recidive*	*Samenhang andere kenmerken*	*Conclusie*
Buurtstatus en recidive										
Tillyer & Vose	2011	Verenigde Staten	Iowa Department of Corrections	Longitudinaal	Registratiedata	5027	Drie jaar	Een slechte buurtstatus hing niet samen met een groter risico op recidive.	Factoren die gerelateerd waren aan recidive, zijn etniciteit en leeftijd.	Buurtstatus is niet gerelateerd aan recidive.
Stahler, e.a.	2013	Verenigde Staten	Pennsylvania state releasees	Longitudinaal	Registratiedata	5354	Drie jaar	Verschillende buurtkenmerken die samen zorgen voor een slechte of goede buurtstatus, bleken niet gerelateerd aan recidive.	Factoren die wel samenhingen met recidive, waren leeftijd, etniciteit en delicttype.	Buurtstatus is niet gerelateerd aan recidive.
Hipp, Petersilia & Turner	2010	Verenigde Staten	California state releasees	Longitudinaal	Registratiedata	280121	Twee jaar	Ex-gedetineerden die in buurten met een slechtere buurtstatus woonden, recidiveerden vaker dan degenen die in de betere buurten woonden.	Leeftijd, etniciteit en delicttype hangen eveneens samen met recidive.	Een slechtere buurtstatus leidt tot meer recidive.
Kubrin & Stewart	2006	Verenigde Staten	Oregon Department of Corrections data	Longitudinaal	Registratiedata	5002	Zes maanden	Een slechtere buurtstatus vergroot significant de kans op recidive. Een punt lager op de buurtstatus-schaal vergroot de kans op recidive met 12 procent.	Ook etniciteit, leeftijd, delicttype en criminele geschiedenis hangen samen met recidive.	Een slechtere buurtstatus leidt tot meer recidive.
Grunwald, Lockwood, Harris & Mennis	2010	Verenigde Staten	Program Development and Evaluation System database	Longitudinaal	Registratiedata	4212	Zes maanden	Een lage buurtstatus is niet significant gerelateerd aan meer recidive in het algemeen, maar wel aan meer drugsgerelateerde recidive.	Andere aan recidive gerelateerde factoren zijn criminele ouders, criminele geschiedenis en delicttype.	Buurtstatus is niet gerelateerd aan recidive.
Mears, Wang, Hay & Bales	2008	Verenigde Staten	Floriade state releasees	Longitudinaal	Registratiedata	49420	Twee jaar	Een lage buurtstatus is gerelateerd aan significant meer geweldsrecidive, maar aan minder drugsgerelateerde recidive en is niet gerelateerd aan vermogensrecidive.	Criminele geschiedenis, etniciteit en opleidingsniveau zijn ook significant gerelateerd aan recidive.	Buurtstatus is niet gerelateerd aan vermogensrecidive. Wel leidt een slechtere buurtstatus tot meer geweldsrecidive en minder drugsgerelateerde recidive.
Huebner & Pleggenkuhle	2015	Verenigde Staten	Missouri Department of Corrections dataset	Longitudinaal	Registratiedata	3861	Vier jaar	Respondenten die in een slechtere buurt woonden, recidiveerden meer dan respondenten die in een betere buurt woonden.	Andere factoren die samenhingen met recidive, waren verhuisgedrag, sociale bindingen met ouders en partner, het hebben van kinderen, werk en leeftijd.	Een slechtere buurtstatus leidt tot meer recidive.
Clark	2016	Verenigde Staten	Released offenders in Minnesota 2009	Longitudinaal	Registratiedata	4357	Twaalf maanden	Een slechtere sociaal economische status van de buurt vergrootte de kans op recidive, maar de invloed hiervan nam af wanneer voor individuele kenmerken gecontroleerd werd.	Een allochtone afkomst en meer eerdere veroordelingen vergrootten eveneens de kans op recidive. Een hogere leeftijd en langere detentieduur verkleinden de kans op recidive.	Een slechtere buurtstatus leidt tot meer recidive.

Tabel 5.1a. *Overzicht internationale studies naar woon- en verhuispatronen van ex-gedetineerden en hun recidive (vervolg)*

Auteur(s)	*Jaartal*	*Land*	*Studie*	*Cross-sectioneel of longitudinaal*	*Zelfrapportage of registratiedata*	*N*	*Follow-up periode*	*Resultaten recidive*	*Samenhang andere kenmerken*	*Conclusie*
Afstand en recidive										
Yahner & Visher	2008	Verenigde Staten	Returning Home	Longitudinaal	Zelfrapportage	145	Zestien maanden	Van de respondenten die na vrijlating in een andere buurt waren gaan wonen dan voor detentie recidiveerden 42 procent na drie jaar, vergeleken met 69 procent van de ex-gedetineerden die naar dezelfde buurt waren teruggekeerd als voorafgaand aan detentie.	Andere factoren die de kans op recidive vergroten, waren leeftijd, criminele geschiedenis en werksituatie.	Verhuizen over grotere afstand leidt tot minder recidive.
Kirk	2009	Verenigde Staten	Louisiana correctional facilities releasees	Longitudinaal	Registratiedata	1538	Twaalf maanden	Ex-gedetineerden die na vrijlating naar een andere buurt verhuisden, recidiveerden significant minder dan degenen die dichtbij bleven. Bovendien gold hoe verder hoe verder de verhuizing, hoe kleiner de kans op recidive.	Andere factoren gerelateerd aan recidiverisico waren bijvoorbeeld geslacht, of respondent getrouwd was, leeftijd en detentieduur.	Verhuizen over grotere afstand leidt tot minder recidive.

5.2.4 Hypothesen

Op basis van de hiervoor beschreven theorieën kan een aantal hypothesen worden opgesteld. Volgens zowel de straintheorie als de sociale controletheorie zou dakloosheid leiden tot meer recidive. Hypothese 1 is dus dat dakloze ex-gedetineerden meer recidiveren dan ex-gedetineerden die wel over huisvesting beschikken.

Deze twee theorieën leiden voor verhuizen tot twee tegengestelde hypothesen: verhuizen kan aan de ene kant een teken zijn van een verbeterde woonsituatie en daarmee van minder *strain* en een kleinere kans op recidive. Volgens de sociale-controletheorie kan een verhuizing daarnaast leiden tot minder verkeerde sociale contacten en daarmee minder recidive. Hypothese 2a is dan: ex-gedetineerden die zijn verhuisd recidiveren minder dan degenen die niet zijn verhuisd. Omgekeerd kan een verhuizing ook onvrijwillig zijn, waarbij de nieuwe woonsituatie niet direct beter is dan de oude en juist tot meer *strain* en een groter recidiverisico leidt. Daarnaast kan een verhuizing, volgens de sociale-controletheorie, minder conventionele sociale controle tot gevolg hebben en daarmee meer recidive. Hypothese 2b is daarom: ex-gedetineerden die zijn verhuisd recidiveren meer dan degenen die niet zijn verhuisd.

Op basis van de drie voorgaande theorieën is hypothese 3a dat verhuizen naar een slechtere buurt samenhangt met meer recidive. Wonen in een slechtere buurt zou namelijk leiden tot meer *strain* en minder sociale controle. Tegengesteld hieraan lieten Vogel en collega's (2017) bij onderzoek onder adolescenten zien dat verhuizen naar een betere buurt juist meer *strain* kan opleveren, omdat de buurt niet past bij de status van de persoon en deze om zich heen enkel mensen ziet die het beter hebben. Deze extra *strain* zou dan weer leiden tot meer crimineel gedrag. Hypothese 3b is daarom dat verhuizen naar een betere buurt samenhangt met meer recidive.

Met betrekking tot afstand, tot slot, zijn er ook twee tegengestelde hypothesen. Net als bij verhuizen geldt aan de ene kant dat een verhuizing over een grote afstand tot meer verwijdering van het oude sociale netwerk leidt. Wanneer dit oude netwerk conventioneel was, kan de verhuizing over grotere afstand leiden tot meer recidive. Als dit netwerk echter zelf criminogeen was, kan een verhuizing over grote afstand juist leiden tot minder recidive. Hypothese 4a is daarom dat een verhuizing over grote afstand samenhangt met meer recidive. Hypothese 4b is dat een verhuizing over grote afstand samenhangt met minder recidive.

5.3 Eerder onderzoek

Hieronder worden eerst enkele studies beschreven die ingaan op het verband tussen dakloosheid bij gedetineerden en ex-gedetineerden en hun latere recidive (zie ook Tabel 5.1a en 5.1b voor respectievelijk een overzicht van de

internationale en Nederlandse studies over dakloosheid bij ex-gedetineerden en recidivekansen). Studies die enkel keken naar het effect van het hebben van huisvesting en dakloosheid vonden over het algemeen dat het hebben van huisvesting voor ex-gedetineerden een belangrijke factor is in het al dan niet recidiveren (Visher & Courtney, 2007; Steiner e.a., 2015; Yahner & Visher, 2008; Metraux & Culhane, 2004; Lutze e.a., 2014; Metraux & Culhane, 2004). Zo onderzochten Visher en Courtney (2007) onder 300 ex-gedetineerden het effect van diverse zelf gerapporteerde leefgebieden op recidive en vonden dat het niet hebben van huisvesting in de eerste maand na detentie een van de sterkste voorspellers was voor recidive binnen een jaar na vrijlating. Steiner en collega's (2015) deden onderzoek onder 1.984 daders en vonden aan de hand van registratiedata dat daklozen bijna 350 procent meer kans hadden om binnen een jaar te recidiveren dan degenen met een eigen huis. Omgekeerd lieten Yahner en Visher (2008) zien dat het hebben van een eigen huis juist een voorspeller was voor succesvolle resocialisatie na een detentiestraf en minder recidive. De groep ex-gedetineerden die in dit onderzoek geïnterviewd werd en aangaf een eigen huis te hebben, had 12 procent kans om 16 maanden na vrijlating opnieuw in detentie te zitten, terwijl dit voor de groep zonder eigen huis 37 procent was. Clark (2016) onderzocht officiële data van 4.357 ex-gedetineerden, en concludeerde dat een verblijf in een tehuis voor daklozen binnen een jaar na vrijlating de kans op recidive vergrootte, wat zij verklaarde door een gebrek aan sociale controle. Bovenstaande onderzoeken zijn allen gedaan in de Verenigde Staten. Ook in Nederland vonden Weijters en collega's (2018), in de vijfde meting van de Monitor nazorg (ex-)gedetineerden onder 11.830 ex-gedetineerden, dat 62 procent van degenen zonder vaste huisvesting voor detentie twee jaar na vrijlating had gerecidiveerd tegenover 48 procent van degenen die voor detentie wel over huisvesting beschikten. Verder toonden Wartna en collega's (2009), in hun onderzoek onder 1.241 verdachten, aan dat daders zonder vaste huisvesting een 3,75 keer grotere kans hadden om binnen vier jaar te recidiveren dan daders met vaste huisvesting. Wartna en collega's (2009) hebben eveneens gekeken naar de rol die verschillende type woonsituaties spelen bij recidive, maar alleen wonen en samenwonen met anderen verschilden niet van elkaar in hun samenhang met recidive. Enkel dakloos zijn vergrootte de recidivekans (Wartna e.a., 2009). Samenvattend lijkt dakloosheid onder ex-gedetineerden de kans op recidive te vergroten ten opzichte van het beschikken over huisvesting.

Onderzoek naar de relatie tussen verhuisgedrag van (ex-)gedetineerden en recidive laat een minder duidelijk beeld zien. De meerderheid van de onderzoeken naar verhuisgedrag tijdens en na een detentiestraf laat wel zien dat verhuizen in de periode na vrijlating leidt tot meer recidive (Broner e.a., 2009; Steiner e.a., 2015; Meredith e.a., 2003; Steiner e.a., 2012; Baldry e.a., 2006). Uit onderzoek van Meredith en collega's (2003) bleek bijvoorbeeld dat elke extra verhuizing de kans op recidive met 25 procent vergrootte. Makarios en collega's (2010) vonden een 70 procent grotere kans op recidive binnen een

jaar, en Steiner en collega's (2015) lieten zelfs een toename van 125 procent zien in de kans op recidive binnen een jaar na vrijlating, en voor de zware misdrijven nam de kans op recidive toe met 196 procent met elke verhuizing. Daarentegen vonden Huebner en Pleggenkuhle (2015) een negatief verband tussen verhuizen en recidive. Een verhuizing verkleinde in dit onderzoek de kans op recidive. En onderzoek van La Vigne en Parthasarathy (2005) die gebruik maakten van interviewdata, liet zien dat verhuizen geen invloed had op de kans op recidive. Beide onderzoekers stelden naar aanleiding van hun resultaten dat een verhuizing ook juist positief kan zijn en daarom tot minder recidive kan leiden (Huebner & Pleggenkuhle, 2015). Zij redeneerden dat een verhuizing een teken kan zijn van meer onafhankelijkheid, een betere financiële situatie en vertrek uit een slechte, tijdelijke woonsituatie naar een meer permante situatie. Concluderend laten de meeste studies zien dat verhuizen leidt tot meer recidive, hoewel er ook enkele studies zijn die een ander beeld laten zien.

In onderzoek onder de algemene bevolking naar het verband tussen verhuisgedrag en delinquentie, wordt ervan uitgegaan dat verhuizen de kans op delinquent gedrag vergroot (Vogel e.a., 2017; Haynie & South, 2005). Porter en Vogel (2014) vonden echter in hun onderzoek onder adolescenten, dat er geen verschil zat in delinquentie tussen verhuizers en niet-verhuizers. De reden daarvoor was dat verhuizers en niet-verhuizers als groep te veel van elkaar verschillen, en dat eventuele verschillen in delinquent gedrag toe te schrijven zijn aan deze verschillen in achtergrondkenmerken (Porter & Vogel, 2014). Ook Vogel en collega's (2017) stellen dat, hoewel theorie en eerder onderzoek erop duidt dat verhuizen moet leiden tot meer delinquent gedrag, er ook sprake kan zijn van selectie. Sommigen hebben een grotere kans op zowel een verhuizing als delinquentie, als gevolg van bepaalde kenmerken (Vogel e.a., 2017). Om de kans op selectie uit te sluiten, maakt de huidige studie ook gebruik van een *propensity score* analyse methode.

Tot slot bekeken een aantal eerdere onderzoeken het verband tussen de kenmerken buurtstatus of afstand en recidive. Vogel en collega's (2017) onderzochten de invloed van afstand en buurtstatus bij een verhuizing op delinquent gedrag onder een groep adolescenten. Zij vonden dat verhuizen naar een sociaaleconomisch betere buurt leidt tot meer delinquent gedrag en wijten dit aan een toename van ondervonden relatieve deprivatie ten opzichte van jongeren in de nieuwe buurt (Vogel e.a., 2017). Daarnaast was een verhuizing over langere afstand gerelateerd aan minder delinquentie, voor de jongeren die eerder al delinquent gedrag vertoonden. De verklaring die zij hiervoor gaven, was dat een verhuizing over langere afstand eerdere relaties met criminogene anderen verbreekt en de jongeren in een nieuwe, niet-criminogene omgeving opnieuw kunnen beginnen (Vogel e.a., 2017). Onderzoek van Sciandra en collega's (2013) binnen de algemene bevolking keek naar effecten van het uitdelen van vouchers om te verhuizen aan arme gezinnen. Deze gezinnen kregen een voucher die het mogelijk maakte naar een andere, betere buurt

te verhuizen. De vouchers werden willekeurig uitgedeeld. Resultaten lieten zien dat verhuisde personen in hun nieuwe buurt minder vaak geweldsdelicten pleegden, maar juist vaker vermogensdelicten. Dit toont het belang van het in kaart brengen van de buurten bij een verhuizing. Onderzoek van Sharkey en Sampson (2010) onder adolescenten vond dat de nieuwe buurt bij een verhuizing een belangrijke rol speelt bij het al dan niet vertonen van delinquent gedrag. Zij vonden dat jongeren die verder weg verhuisden significant minder geweld pleegden, en schreven dit toe aan buurtkenmerken van de nieuwe buurt, waaronder de sociaaleconomische status van deze buurt (Sharkey & Sampson, 2010). Hier kan echter ook meespelen dat de onderzoeksgroep bestond uit adolescenten, voor wie leeftijdsgenoten een grotere invloed hebben dan bij volwassenen (Gardner & Steinberg, 2005).

Er bestaan ook enkele onderzoeken met specifiek ex-gedetineerden als doelgroep. Zo volgden Stahler en collega's (2013) 5.354 ex-gedetineerden in Philadelphia drie jaar na hun vrijlating en keken hierbij naar het sociaal kapitaal in een buurt. Zij betrokken hierbij ook individuele kenmerken, zoals demografische en detentiekenmerken, maar geen andere woonkenmerken. De buurtkenmerken bleken niet gerelateerd aan recidive (Stahler e.a., 2013). Ook Tillyer en Vose (2011) vonden dat een slechte buurtstatus niet samenhing met een groter recidiverisico. Hipp en collega's (2010) vonden daarentegen onder 118.288 ex-gedetineerden, dat wonen in een sociaaleconomisch slechte buurt wel samenging met meer recidive. Ook Clark vond dit met onderzoek onder 4.357 respondenten in Minnesota. Kubrin en Stewart (2006) onderzochten 4.630 ex-gedetineerden in Oregon, en gebruikten voor buurtstatus kenmerken als inkomen en werkstatus in de buurt. Zij vonden dat naarmate de buurtstatus lager was, de kans op recidive groter was (Kubrin & Stewart, 2006). Grunwald en collega's (2010) relateerden buurtstatus aan recidive onder ruim 7.000 jongeren. Zij maten buurtstatus op vrijwel dezelfde manier als in het huidige onderzoek, namelijk door een combinatie te nemen van werkstatus en inkomen in een buurt. Deze buurtstatus bleek niet gerelateerd aan gewelds- en vermogensdelicten, maar een lagere status bleek wel de kans op drugsdelicten te vergroten (Grunwald e.a., 2010). Mears en collega's (2008) vonden, tot slot, juist dat een lage buurtstatus leidde tot meer geweldsdelicten binnen een groep ex-gedetineerden, tot minder drugsdelicten en dat een lage buurtstatus niet gerelateerd was aan vermogensdelicten. Ook studies naar het verband tussen recidive en de buurt laten, kortom, verschillende resultaten zien.

Tabel 5.1b. *Overzicht Nederlandse studies naar woonpatronen van ex-gedetineerden en hun recidive*

Auteur(s)	*Jaartal*	*Land*	*Studie*	*Cross-sectioneel of longitudinaal*	*Zelfrapportage of registratiedata*	*N*	*Follow-up periode*	*Resultaten recidive*	*Samenhang andere kenmerken*	*Conclusie*
Dakloosheid en recidive										
Weijters, Rokven & Verweij	2018	Nederland	Vijfde meting Monitor Nazorg (ex-)gedetineerden	Longitudinaal	Registratiedata	11830	Twaalf maanden	Van de respondenten zonder vaste huisvesting voor detentie, had 62 procent twee jaar na vrijlating gerecidiveerd tegenover 48 procent van degenen die voor detentie wel over huisvesting beschikten.	Het hebben van een geldig identiteitsbewijs, werk of opleiding verkleinen de kans op recidive.	Dakloze ex-gedetineerden hebben een grotere kans op recidive dan ex-gedetineerden met huisvesting.
Wartna, Tollenaar & Bogaerts	2009	Nederland	Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie (OBJD)	Longitudinaal	Registratiedata	1241	Vier jaar	Daklozen hadden een veel grotere kans te recidiveren dan niet-dakloze respondenten.	Ook werkloosheid vergroot de kans op recidive.	Dakloze ex-gedetineerden hebben een grotere kans op recidive dan ex-gedetineerden met huisvesting.

Uit het experimentele onderzoek van Kirk (2009) bleek dat ex-gedetineerden die naar hun eigen buurt terugkeerden na vrijlating en dus niet ver weg verhuisden vaker recidiveerden dan ex-gedetineerden die verder weg waren verhuisd. Hij vond zelfs dat hoe verder de ex-gedetineerden verhuisd was van zijn oude adres, hoe kleiner de kans was op recidive (Kirk, 2009). Ook Yahner en Visher (2008) vonden dat ex-gedetineerden die verder weg waren gaan wonen, die niet meer naar hun vorige buurt terugkeerden, minder vaak recidiveerden. Van deze ex-gedetineerden recidiveerden na drie jaar 42 procent, terwijl 69 procent van degenen die dichtbij hun vorige adres waren gebleven, recidiveerden. In onderzoek naar adolescenten vonden Vogel en collega's (2017) eveneens dat verder weg verhuizen de kans op delinquent gedrag verkleint. Zij noemen hierbij het principe van 'een nieuwe start maken'.

Bovenstaande studies naar de verschillende aspecten van woon- en verhuispatronen en hun invloed op recidive tonen diverse resultaten. De huidige studie beoogt een bijdrage te leveren aan de kennis over de samenhang tussen deze woon- en verhuispatronen en recidive, onder andere door dit te onderzoeken binnen eenzelfde populatie. Dit is op deze manier niet eerder in Nederland onderzocht. Bovendien wordt gebruikt gemaakt van een *propensity score* analyse methode, om mogelijke selectie op basis van andere kenmerken uit te sluiten.

5.4 METHODEN

5.4.1 Participanten

Voor dit artikel is gebruikt gemaakt van data uit het Prison Project, een grootschalig, longitudinaal onderzoek naar de bedoelde en onbedoelde gevolgen van detentie in Nederland (Dirkzwager e.a., 2018). In totaal zijn 2.841 mannen, die tussen oktober 2010 en maart 2011 instroomden in een Huis van Bewaring en die voldeden aan de selectiecriteria (in Nederland geboren, zonder zware psychologische problemen die deelnamen kunnen verhinderen, tussen de 18 en 65 jaar en minstens drie weken in een Huis van Bewaring vastzitten), gevraagd mee te werken aan een interview en vragenlijst. Van de benaderde mannen werkte 67 procent mee aan het onderzoek, waardoor in totaal 1.904 CAPI (*Computer Assisted Personalized)* interviews ongeveer drie weken na instroom in detentie zijn afgenomen. Voorafgaand aan hun deelname hebben de respondenten een *informed consent*-formulier ondertekend. Het was de onderzoekers niet toegestaan de respondenten tijdens hun verblijf in detentie te belonen voor deelname aan het onderzoek.

Zes maanden na vrijlating zijn de respondenten opnieuw benaderd voor een follow-up interview. Van alle uitgestroomde gedetineerden (1.799) kon 18 procent niet opnieuw benaderd worden, omdat ze niet gelokaliseerd werden. Van alle andere respondenten kon 5 procent niet benaderd worden, omdat ze te zware psychologische problemen hadden, naar het buitenland waren

verhuisd of waren overleden. Ruim drie kwart van de uitgestroomde gedetineerden (78 procent) is gevraagd mee te werken aan het interview zes maanden na detentie, en hiervan participeerden er 946 (67 procent). Follow-up interviews werden gehouden bij de respondent thuis (50 procent), op een openbare locatie, zoals een café of bibliotheek (25 procent) of in een instelling, zoals detentie of een psychiatrische kliniek (25 procent). Respondenten ontvingen een cadeaubon van tien euro voor hun deelname aan de follow-up meting.

Een aantal respondenten gaven geen toestemming om geregistreerde data over hen te verzamelen (*N*=25) of hadden een of meerdere relevante vragen uit het interview niet beantwoord (*N*=54). Bovendien zijn de respondenten die zes maanden na vrijlating opnieuw gedetineerd waren (*N*=162), niet meegenomen in de analyses. Van hen was immers geen woonsituatie bekend voor het derde meetmoment en daarmee tevens geen woon- of verhuispatroon. De uiteindelijke groep waarmee de eerste analyses over dakloosheid zijn gedaan, bestaat daarom uit 705 respondenten. Voor de analyses over het effect van verhuizen op recidive zijn alleen respondenten meegenomen die op alle meetmomenten over huisvesting beschikten (N=587) en voor de analyses over het effect van verhuisde afstand en buurtstatus zijn enkel respondenten meegenomen die minstens één keer zijn verhuisd tijdens de onderzoeksperiode (N=240).

5.4.2 Data

Huisvesting

Dakloosheid

De informatie over het beschikken over huisvesting en dakloos zijn, is verkregen uit officieel geregistreerde data gecombineerd met interviewdata (Zie Hoofdstuk 1 voor meer informatie over het combineren van deze databronnen). Voor alle ex-gedetineerden was informatie over hun woonsituatie beschikbaar uit de Basisregistratie Personen (BRP). In de BRP is geregistreerd of een persoon over huisvesting beschikt. Tevens is van alle adressen de begin- en einddatum bekend. We konden dus exact bepalen voor elk moment na vrijlating of een respondent geregistreerd was op een woonadres. In dat geval beschikte de respondent over huisvesting. In het geval van een briefadres of geen enkel adres, is een respondent gecodeerd als dakloos. Van alle respondenten waren er 118 tijdens minstens één meetmoment dakloos.

Verhuizen

Een verhuizing is vastgesteld door adressen geregistreerd in de Basisregistratie Personen op verschillende meetmomenten met elkaar te vergelijken. Er is nagegaan of het adres van een respondent op twee opeenvolgende meetmomenten van elkaar verschilde. Als dit het geval was, was de respondent verhuisd. Wanneer het adres nog gelijk was aan het adres op het voorgaande

meetmoment, is de respondent niet verhuisd. In totaal zijn 240 respondenten minstens één keer verhuisd tijdens de onderzoeksperiode.

Verhuisde afstand
Voor respondenten die verhuisd zijn, is bepaald over welke afstand zij zijn verhuisd door middel van de geregistreerde postcodes. Het aantal kilometer tussen het nieuwe en oude postcodegebied van vier cijfers bepaalt de verhuisde afstand. Vervolgens zijn hier twee categorieën van gemaakt, dichtbij en ver weg verhuisd. Verhuizingen dichtbij vonden plaats over een afstand van maximaal 15 kilometer, meer dan 15 kilometer geldt als ver weg.

Buurtstatus
Van alle woonplekken van de respondenten is bekend wat de status van de buurt is. Deze is afgeleid van scores die het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) toekent aan alle buurten in Nederland. De statusscore van een buurt wordt bepaald door het opleidingsniveau, het inkomen en de positie op de arbeidsmarkt van de bewoners. Hierbij geldt dat hoe hoger de score is, hoe hoger de sociale status van de buurt. Voor respondenten die naar een andere buurt zijn verhuisd, is gekeken of de statusscore van hun nieuwe buurt beter, gelijk aan, of slechter is dan de score van de oude buurt. Bij een verschil van meer dan één punt, lager of hoger, is sprake van respectievelijk een verslechtering of verbetering van de buurt.

Tabel 5.2. *Recidivecijfers voor de verschillende te onderzoeken groepen*

	Alle respondenten met huisvesting of dakloos (Hoofdstuk 2) (N=705)		Alle respondenten met huisvesting op alle meetmomenten (Hoofdstuk 3) (N=587)		Respondenten die minstens één keer zijn verhuisd (Hoofdstuk 4) (N=240)	
	%	*Gemiddeld aantal veroordelingen*	%	*Gemiddeld aantal veroordelingen*	%	*Gemiddeld aantal veroordelingen*
Recidive						
Veroordeling tussen 0-6 maanden	22	0.28	18	0.24	18	0.25
Veroordeling tussen 7-24 maanden	43	0.92	40	0.80	36	0.78
Veroordeling tussen 0-24 maanden	51	1.21	47	1.04	43	1.02

Recidive

Recidive werd gemeten voor de eerste zes en 24 maanden na vrijlating en is gebaseerd op registratiedata verstrekt door de Justitiële Documentatiedienst van het Ministerie van Veiligheid en Justitie. Voor recidive werd een dichotome variabele gebruikt die aangeeft of de ex-gedetineerde een nieuwe veroordeling heeft gekregen in de periode sinds vrijlating (1) of niet (0) en het aantal nieuwe veroordelingen. We hanteren voor de analyses in dit artikel drie afhankelijke

recidivevariabelen. De eerste meet de recidive gedurende de zes maanden na vrijlating, de tweede de recidive tijdens de periode tussen zeven maanden en twee jaar na detentie en de derde meet de recidive over de gehele periode van twee jaar na detentie. Er wordt zowel gekeken naar het percentage ex-gedetineerden dat recidiveert als hun gemiddeld aantal nieuwe veroordelingen. Een follow-up periode van ten eerste zes maanden wordt gehanteerd, omdat de meerderheid van de ex-gedetineerden die recidiveren dit binnen de eerste zes maanden na vrijlating doen (Lutze e.a., 2014). Vervolgens wordt tevens gekeken naar een follow-up periode van twee jaar om de lange-termijn relatie tussen huisvesting en recidive in kaart te brengen.

In Tabel 5.2 zijn de recidivecijfers weergegeven voor de drie verschillende groepen die in dit hoofdstuk onderzocht worden. Zo heeft bijvoorbeeld bijna de helft (47 procent) van de respondenten met huisvesting tijdens alle drie de meetmomenten opnieuw een veroordeling gekregen over de gehele recidive-periode van twee jaar.

Controlevariabelen

Het is belangrijk bij de relatie tussen huisvesting en recidive rekening te houden met een aantal andere kenmerken van de (ex-)gedetineerden (Steiner e.a., 2015). Het hebben van een baan, bijvoorbeeld, kan een indicatie zijn voor meer sociale controle en daarmee minder recidive. Aan de andere kant stelt een baan iemand ook in staat om een eigen huis te huren. Op die manier verklaart de baan zowel de woonsituatie als de recidive (Steiner e.a., 2015). Ook bepaalde detentiekenmerken zouden een indirect verband tussen huisvesting en recidive kunnen verklaren. Criminele geschiedenis is aan de ene kant bijvoorbeeld een voorspeller voor recidive (Fisher e.a., 2014; Nilsson, 2003), terwijl dit aan de andere kant het hebben van vaste huisvesting na vrijlating lastiger maakt, omdat bijvoorbeeld een verhuurder iemand met een langer strafblad minder snel in huis zal nemen (Evans & Porter, 2015). Een verband tussen dakloos zijn en recidiveren, kan daarmee verklaard worden door de criminele geschiedenis die iemand heeft. Om deze reden wordt rekening gehouden met verschillende kenmerken van de gedetineerden bij het verband tussen huisvesting en recidive, onderverdeeld in drie categorieën: woonkenmerken, detentiekenmerken en persoonlijke kenmerken.

Woonkenmerken

Als eerste worden enkele kenmerken over de woonsituatie voorafgaand aan detentie meegenomen. Er wordt gekeken of respondenten, die over huisvesting beschikten, alleen woonden, of samen met partner, kind, ouders of anderen. Daarnaast is bekend of deze respondenten in een van de vier grote steden woonden, en wat de buurtstatus was van de buurt waar ze woonden (Zie ook hoofdstuk 2). Tot slot zijn er drie variabelen meegenomen die aangeven of

de respondent zelf eigenaar van zijn woning was, of hij tevreden met zijn woning was en of hij het hebben van een woning belangrijk vindt.

Detentiekenmerken
Informatie over de *detentieduur* is verkregen uit het registratiesysteem van het Ministerie van Justitie en gemeten in aantal dagen. *Criminele geschiedenis* en *type delict* zijn tevens verkregen uit officiële registratiedata, namelijk uit de Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie (OBJD), en meten of de respondent in de afgelopen vijf jaar eerder in detentie heeft gezeten (1) en of respondent een vermogensdelict of een gewelds- of ander type delict heeft gepleegd. De gemiddelde detentieduur was 231 dagen (7,5 maand), en bijna een derde pleegde een vermogensdelict. Iets minder dan de helft (43 procent) had al eerder een detentiestraf ondergaan. Tot slot hebben respondenten tijdens detentie aangegeven of zij hulp nodig hadden van de medewerker in de Penitentiaire Inrichting bij hun huisvestingssituatie.

Persoonlijke kenmerken
Het hebben van een *partner,* beschikken over *werk* en het hebben van *kinderen* is verkregen uit zelf-rapportage data (interview bij instroom in detentie). De informatie over kinderen is gecombineerd met informatie uit de Basisregistratie Personen. Het hebben van *schulden* is gemeten op moment van instroom. Deze vier variabelen zijn allen dichotoom, waarbij een 1 staat voor het hebben van een partner, kinderen, werk of schulden. Bij het interview tijdens detentie is ook gevraagd naar het *opleidingsniveau* van de respondenten. Het opleidingsniveau werd onderverdeeld in laag (geen opleiding tot VMBO/Mavo) versus gemiddeld of hoog (MBO, Havo, VWO tot HBO en WO). Mensen met een hoog opleidingsniveau kregen een score 1. Daarnaast wordt een variabele meegenomen die aangeeft of de respondent een hoge BSI-score heeft, gebaseerd op De Beurs (2011), wat duidt op de aanwezigheid van psychische problemen. Ook worden twee variabelen meegenomen die aangeven of de respondent problemen ondervond door overmatig alcohol- of drugsgebruik in de twaalf maanden voorafgaand aan detentie. Als *leeftijd* werd de leeftijd ten tijde van uitstroom uit detentie meegenomen (in jaren). Deze variabele is gebaseerd op het registratiesysteem van de Penitentiaire Inrichting. De gemiddelde leeftijd was op het moment van uitstroom uit detentie 32 jaar. De *etniciteit* van een ex-gedetineerde is, tot slot, gebaseerd op informatie uit de Basisregistratie Personen. Een respondent is autochtoon als beide ouders in Nederland zijn geboren (1), in overige gevallen werd de respondent gezien als tweedegeneratieallochtoon (CBS, 2000), aangezien alle deelnemers aan het Prison Project in Nederland geboren zijn. Van alle respondenten is 67 procent autochtoon.

5.5 RESULTATEN

5.5.1 Recidivepatronen en woon- en verhuispatronen

Het doel van deze studie is te onderzoeken in hoeverre patronen van recidive beïnvloed worden door periodes van dakloosheid, verhuizen en kenmerken van verhuizingen (afstand en buurtstatus). Tabel 5.3 laat de verschillen in recidive zien tussen respondenten die nooit dakloos zijn geweest tijdens de onderzoeksperiode en respondenten die wel een of meerdere keren dakloos waren.

Tabel 5.3. *Recidivepatronen naar ongewogen patronen dakloosheid*

Woonpatroon	N	Gemiddeld recidivepercentage 0- 6 mnd		Gemiddeld recidivepercentage 7-24 mnd		Gemiddeld recidivepercentage 0-24 mnd		Gemiddeld aantal veroordelingen 0-6 mnd		Gemiddeld aantal veroordelingen 7-24 mnd		Gemiddeld aantal veroordelingen 0-24 mnd	
Ooit dakloos	118	42%	***	58%	***	69%	***	0.52	***	1.51	***	2.03	***
Vaker dakloos	37	46%	***	62%	**	78%	***	0.54	**	1.76	***	2.30	***
Eenmalig dakloos	81	40%	***	56%	**	64%	**	0.51	***	1.40	***	1.90	***
Nooit dakloos (ref)	587	18%		40%		47%		0.24		0.80		1.04	

Het valt op dat de groepen daklozen (ooit-dakloos, eenmalig-dakloos en vaker-dakloos) in alle gevallen een hoger recidivepercentage hebben dan de nooit-daklozen en tevens een hoger gemiddeld aantal veroordelingen. Dit geldt bovendien voor elk van de onderzochte recidiveperiodes, zowel op de korte als op de lange termijn. Waar bijvoorbeeld tijdens het eerste halfjaar na vrijlating achttien procent van de nooit-daklozen heeft gerecidiveerd, en dus een nieuwe veroordeling heeft gekregen, heeft 40 procent van de eenmalig-daklozen gerecidiveerd en bijna de helft van de vaker-daklozen. De groep ex-gedetineerden die vaker dakloos is geweest, heeft telkens een hoger recidivepercentage dan de groep die slechts een keer dakloos was. Samenvattend geeft de Tabel weer dat daklozen meer en vaker recidiveren dan ex-gedetineerden die niet te maken hebben met dakloosheid.

Vervolgens zijn in Tabel 5.4 recidivepatronen voor verhuizers en niet-verhuizers te zien, evenals voor de verschillende typen verhuizers (directe verhuizers, uitgestelde verhuizers en frequente verhuizers). De groep verhuizers en de verschillende typen verhuizers zijn vergeleken met de niet-verhuizers. Wanneer als eerste de groep verhuizers als geheel wordt vergeleken met de groep niet-verhuizers, valt op dat de groepen slechts in een geval van elkaar verschillen. Het recidivepercentage op de langere termijn, tussen de zeven en 24 maanden na vrijlating, is namelijk significant lager voor de verhuizers dan voor de niet-verhuizers. Dit houdt in dat ex-gedetineerden die op enig moment tijdens de onderzoeksperiode zijn verhuisd, tijdens of na detentie, gemiddeld genomen minder vaak recidiveren dan ex-gedetineerden die niet zijn verhuisd. Dit duidt erop dat een verhuizing positieve gevolgen kan hebben voor de resocialisatie. De recidivepercentages op de korte termijn en over de gehele periode van twee jaar na detentie, evenals het gemiddelde aantal veroordelingen, verschilden echter niet tussen de verhuizers en niet-verhuizers.

Als vervolgens wordt gekeken naar de verschillende typen verhuizers, wordt duidelijk dat het met name de directe verhuizers zijn, die minder recidiveren. Zowel op de langer termijn als over de gehele periode na detentie recidiveerden directe verhuizers (dus respondenten die direct na vrijlating op een ander adres woonden dan voor detentie) minder dan de niet-verhuizers. Over de gehele periode recidiveerde 37 procent van de directe verhuizers, tegenover de helft van de niet-verhuizers. De overige typen verhuizers (uitgestelde en frequente verhuizers) verschilden in hun recidivepatronen niet van de niet-verhuizers. Dit wijst op het positieve effect van het maken van een nieuwe start in een andere omgeving direct na vrijlating.

Tabel 5.4. *Recidivepatronen naar ongewogen verhuispatronen*

Voor detentie	*N*	*Eén maand na detentie*	*N*	*Zes maanden na detentie*	*N*	*Type*	*Gemiddeld recidivepercentage 0- 6 mnd*	*Gemiddeld recidivepercentage 7-24 mnd*		*Gemiddeld recidivepercentage 0-24 mnd*		*Gemiddeld aantal veroordelingen 0-6 mnd*	*Gemiddeld aantal veroordelingen 7-24 mnd*	*Gemiddeld aantal veroordelingen 0-24 mnd*
Woning 1	587	Woning 1	393	Woning 1	347	Niet-verhuizers (ref)	18%	44%		50%		0.23	0.82	1.05
				Woning 2	46	Uitgestelde verhuizers	28%	46%		59%		0.39	0.89	1.28
		Woning 2	194	Woning 2	138	Directe verhuizers	15%	31%	**	37%	**	0.22	0.66	0.88
				Woning 3	56	Frequente verhuizers	18%	39%		45%		0.18	0.96	1.14
				Woning 2 of 3	240	Verhuizers	18%	36%	*	43%		0.25	0.78	1.02
				Totaal	587		18%	40%		47%		0.24	0.80	1.04

Tabel 5.5a. *Recidivepatronen naar ongewogen kenmerk van verhuizing: afstand*

Voor detentie	*N*	*Eén maand na detentie*	*Zes maanden na detentie*	*N*	*Gemiddeld recidivepercentage 0- 6 mnd*	*Gemiddeld recidivepercentage 7-24 mnd*	*Gemiddeld recidivepercentage 0-24 mnd*	*Gemiddeld aantal veroordelingen 0-6 mnd*	*Gemiddeld aantal veroordelingen 7-24 mnd*	*Gemiddeld aantal veroordelingen 0-24 mnd*
Woning 1	240	→	Verhuisd: afstand 15 km of minder tov woning 1	118	16%	36%	41%	0.21	0.72	0.93
		→	Verhuisd: afstand meer dan 15 km tov woning 1	122	20%	36%	45%	0.29	0.83	1.11
				240	18%	36%	43%	0.25	0.78	1.02

Tabel 5.5b. *Recidivepatronen naar ongewogen kenmerk van verhuizing: buurtstatus*

Voor detentie	*N*	*Eén maand na detentie*	*Zes maanden na detentie*	*N*	*Gemiddeld recidivepercentage 0- 6 mnd*	*Gemiddeld recidivepercentage 7-24 mnd*	*Gemiddeld recidivepercentage 0-24 mnd*	*Gemiddeld aantal veroordelingen 0-6 mnd*	*Gemiddeld aantal veroordelingen 7-24 mnd*	*Gemiddeld aantal veroordelingen 0-24 mnd*
Woning 1	240	→	Verhuisd: buurtstatus slechter tov woning 1	45	18%	36%	42%	0.20	0.89	1.09
		→	Verhuisd: buurtstatus gelijk aan woning 1 (ref)	141	17%	38%	43%	0.26	0.79	1.05
		→	Verhuisd: buurtstatus beter tov woning 1	54	20%	32%	43%	0.26	0.63	0.89
				240	18%	36%	43%	0.25	0.78	1.02

Tabel 5.5a laat daarna de recidivepatronen voor enkel de verhuizers zien, uitgesplitst naar respondenten die ver weg zijn verhuisd en respondenten die dichtbij zijn gebleven. Deze twee groepen verschillen echter niet significant van elkaar met betrekking tot hun recidivepatronen. Waar de vorige Tabel liet zien dat verhuizen een gunstig effect kan hebben op het recidiveren, lijkt het daarbij niet uit te maken of de ex-gedetineerden ver van zijn oude omgeving gaat wonen, of hier dichtbij blijft.

In Tabel 5.5b zijn, tot slot, recidivepatronen weergegeven voor het laatste kenmerk van een verhuizing, de buurtstatus. Twee groepen verhuizers, respondenten die naar een betere buurt zijn verhuisd en respondenten die naar een slechtere buurt zijn verhuisd, zijn met betrekking tot hun recidivepatronen, vergeleken met respondenten die zijn verhuisd naar een buurt met een sociaaleconomisch gelijke status als hun voorgaande buurt. Ook hier komen geen significante verschillen naar voren tussen de drie groepen. De buurtstatus van de nieuwe buurt na een verhuizing lijkt dus niet samen te hangen met het recidivepatroon van ex-gedetineerden. De specifieke kenmerken van verhuizingen, afstand en buurtstatus, lijken kortom minder van invloed te zijn op de recidivepatronen.

5.5.2 *Propensity score* analyse

Het doel van deze studie is te onderzoeken in hoeverre patronen van recidive beïnvloed worden door periodes van dakloosheid, verhuizen en kenmerken van verhuizingen (afstand en buurtstatus). Hierboven zijn daarom de verschillen in veroordelingen tussen daklozen en niet-daklozen, verhuizers en niet-verhuizers, respondenten die ver weg of juist dichtbij zijn verhuisd en respondenten die naar een betere of juist slechtere buurt zijn verhuisd, onderzocht.

Het is daarbij uiteraard de vraag of de geconstateerde verschillen in recidivepatronen daadwerkelijk voortkomen uit verschillen in woon- en/of verhuispatronen, of dat gevonden verschillen mede veroorzaakt worden door andere kenmerken. Van sommige kenmerken van de gedetineerden is namelijk theoretisch aannemelijk – en is in eerdere hoofdstukken van deze dissertatie ook empirisch aangetoond – dat deze significant samenhangen met de kans om dakloos te raken, te verhuizen of verhuizingen met bepaalde kenmerken te ondergaan (zie Hoofdstuk 2, 3 en 4).

Om de recidivecijfers van de verschillende groepen adequaat met elkaar te kunnen vergelijken, is het daarom nodig de recidivepatronen te vergelijken nadat deze groepen vergelijkbaar zijn gemaakt voor deze kenmerken. Alleen als dat gebeurd is, kan worden verondersteld dat gevonden verschillen in recidivecijfers daadwerkelijk het gevolg zijn van een bepaald woon- of verhuispatroon en niet van verschillen in de diverse andere kenmerken (Porter & Vogel, 2014).

Tabel 5.6. *Kenmerken van ooit-daklozen (N=118), eenmalig-daklozen (N=81) en vaker-daklozen (N=37), vergeleken met niet-daklozen (N=587)*

	Nooit-daklozen	Ongewogen gemiddelden ooit-daklozen		Gewogen gemiddelden ooit-daklozen		Ongewogen gemiddelden eenmalig-daklozen		Gewogen gemiddelden eenmalig-daklozen		Ongewogen gemiddelden vaker-daklozen		Gewogen gemiddelden vaker-daklozen	
	M	*M*	*p*	*M*	*p*	*M*	*p*	*M*	*p*	*M*	*p*	*M*	*p*
Woonkenmerken voor detentie													
Woning: alleen	0,26	0,15	*	0,22		0,12	**	0,25		0,22		0,38	
Woning: met partner/kind	0,29	0,14	***	0,33		0,16	*	0,31		0,08	**	0,22	
Woning: met ouders	0,33	0,11	***	0,33		0,12	***	0,26		0,08	**	0,22	
Woning: met anderen	0,08	0,14	*	0,05		0,16	*	0,07		0,08		0,10	
Eigenaar woning: respondent	0,45	0,23	***	0,46		0,23	***	0,47		0,22	**	0,52	
Tevreden met woning	0,74	0,37	***	0,76		0,42	***	0,72		0,27	***	0,60	*
Woning belangrijk	0,79	0,82		0,83		0,84		0,86		0,78		0,81	
Buurtstatus: laag	0,38	0,17	***	0,35		0,17	***	0,29		0,16	**	0,37	
G4	0,19	0,12		0,18		0,16		0,22		0,03	*	0,07	
Detentiekenmerken													
Hulp mmd bij woning: nodig	0,43	0,69	***	0,64	***	0,68	***	0,65	***	0,73	***	0,83	***
Eerdere detentie	0,34	0,53	***	0,35		0,48	*	0,38		0,62	***	0,48	
Detentieduur: lang (4 maanden en langer)	0,53	0,55		0,62		0,60		0,61		0,43		0,63	
Delicttype: vermogens	0,21	0,43	***	0,21		0,40	***	0,26		0,51	***	0,33	
Persoonlijke kenmerken													
BSI: hoog	0,26	0,25		0.27		0,25		0,23		0,24		0,38	
Partner	0,47	0,36	*	0,46		0,38		0,44		0,30	*	0,32	
Kind	0,43	0,49		0,45		0,49		0,51		0,49		0,44	
Werk	0,46	0,23	***	0,37		0,27	**	0,43		0,14	***	0,22	**
Schulden	0,56	0,77	***	0,60		0,78	***	0,66		0,76	*	0,68	
Opleidingsniveau: hoog	0,39	0,36		0,42		0,35		0,40		0,38		0,55	
Problemen door alcoholgebruik	0,16	0,24	*	0,17		0,22		0,18		0,27		0,28	
Problemen door drugsgebruik	0,24	0,42	***	0,28		0,42	***	0,32		0,41	*	0,43	*
Etniciteit: autochtoon	0,67	0,71		0,69		0,72		0,74		0,70		0,67	
Leeftijd: 18-24	0,41	0,30	*	0,40		0,35		0,37		0,19	**	0,31	
Leeftijd: 25-39	0,35	0,43		0,39		0,40		0,42		0,51	*	0,44	
Leeftijd: 40-65	0,23	0,27		0,21		0,24		0,20		0,30		0,25	
Predicted probability	0,12	0,41	***	0,13		0,34	***	0,11		0,36	***	0,05	

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Om deze reden wordt in het huidige onderzoek gebruik gemaakt van een zogenoemde *propensity score weighting by strata methode*. Met deze methode worden telkens daklozen en niet-daklozen, verhuizers en niet-verhuizers en groepen voor verhuizingen met verschillende kenmerken met elkaar vergelijkbaar gemaakt m.b.t. de achtergrondkenmerken waarover in de Prison Project data gegevens beschikbaar zijn. Met deze methode wordt voorkomen dat de resultaten worden beïnvloed door andere kenmerken van de respondenten (Austin, 2011; Posner & Ash, 2012).

Bij deze methode zijn voor elke groep logistische regressieanalyses uitgevoerd, waarbij de afhankelijke variabele steeds een dummy is, met de waarden 0 en 1 voor de twee verschillende groepen. Na het doen van de verschillende regressieanalyses zijn de *predicted probabilities* bewaard. Op basis van deze *predicted probabilities* heeft elke respondent een *propensity score* gekregen en is hiermee ingedeeld in één van de tien strata waarin de data is verdeeld. Vervolgens is het aantal respondenten in elk van de strata berekend en aan elk van hen een gewicht toegekend. Deze strata zijn zo geordend dat de gewogen strata gelijk waren aan het totaal van de groep.

Tabel 5.7. *Kenmerken van verhuizers (n = 240) en niet-verhuizers (n = 347)*

	Niet-verhuizers	Ongewogen gemiddelden verhuizers		Gewogen gemiddelden verhuizers	
	M	*M*	*p*	*M*	*p*
Woonkenmerken voor detentie					
Woning: alleen	0,24	0,28		0,24	
Woning: met partner/kind	0,28	0,30		0,26	
Woning: met ouders	0,42	0,19	***	0,40	
Woning: met anderen	0,03	0,15	***	0,08	
Eigenaar woning: respondent	0,46	0,44	**	0,42	
Tevreden met woning	0,80	0,66	***	0,80	
Buurtstatus: laag	0,37	0,40		0,39	
G4	0,22	0,15	*	0,13	**
Detentiekenmerken					
Hulp mmd bij woning: nodig	0,29	0,63	***	0,33	
Hulp mmd bij woning: hulp niet gekregen	0,25	0,55	***	0,29	
Eerdere detentie	0,30	0,39	*	0,33	
Detentieduur: lang (4 maanden en langer)	0,46	0,64	***	0,49	
Delicttype: vermogens	0,20	0,22		0,24	
Life events					
Werk: niet-werkend voor en direct na detentie	0,42	0,47		0,47	
Werk: werk verloren tijdens detentie	0,20	0,25		0,20	
Werk: werk verkregen tijdens detentie	0,10	0,10		0,11	
Werk: werkend voor en direct na detentie	0,27	0,18	*	0,22	
Partner: geen partner voor en direct na detentie	0,37	0,47	*	0,36	
Partner: partner verloren tijdens detentie	0,08	0,11		0,10	
Partner: partner verkregen tijdens detentie	0,08	0,10		0,05	
Partner: partner voor en direct na detentie	0,41	0,27	***	0,43	
Schulden: schulden voor en na detentie	0,40	0,52	**	0,39	
Schulden: geen schulden voor, wel na detentie	0,11	0,15		0,17	*
Schulden: schulden voor, maar niet na detentie	0,12	0,11		0,15	
Schulden: geen schulden voor en na detentie	0,36	0,22	***	0,28	*
Persoonlijke kenmerken					
Kind	0,41	0,46		0,43	
Problemen door alcoholgebruik	0,14	0,19		0,17	
Problemen door drugsgebruik	0,21	0,28	*	0,24	
Etniciteit: autochtoon	0,64	0,72	*	0,65	
Leeftijd: 18-24	0,45	0,36	*	0,46	
Leeftijd: 25-39	0,32	0,40	*	0,36	
Leeftijd: 40-65	0,23	0,24		0,19	
Predicted probability	0,3	0,57	***	0,31	

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Nadat de *propensity score weighting by strata methode* is toegepast, zouden in principe de verdelingen van de kenmerken van de personen in de twee groepen (bijv. dakloos en niet-dakloos) identiek aan elkaar zijn. In Tabel 5.6 is te zien dat inderdaad de vele verschillen die bestonden tussen de groepen (d.w.z. in de ongewogen gemiddelden) zijn verdwenen na weging (zie de gewogen gemiddelden). Tabel 5.6 laat zien dat van de 13-16 kenmerken waarop er voor weging verschillen waren (bij meerdere groepen daklozen vergeleken met de nooit-daklozen), was dat na weging nog maar voor 1-4 kenmerken het geval. Dit betekent dat gemiddeld genomen de kenmerken van personen die nooit dakloos zijn geweest, vergelijkbaar zijn met personen die wel een of meerdere keren dakloos zijn geweest. Tabel 5.7 laat een vergelijkbaar resultaat zien voor de verhuizers en niet-verhuizers. Voor de verschillende typen verhuizers (direct, uitgesteld en frequent) en de kenmerken buurtstatus en afstand bij een verhuizing laten de uitkomsten (niet in tabellen weergegeven) ook een vergelijkbaar resultaat zien. Van de gemiddeld 16 kenmerken waarop er voor weging verschillen waren, was dat na weging nog maar voor twee kenmerken het geval. Dit duidt erop dat de groepen over het algemeen aan elkaar gelijk zijn.

Opgemerkt moet worden dat na weging (dus na het toepassen van de *propensity score weighting by strata methode*) er nog wel een klein aantal verschillen zijn tussen de groepen. Zo verschilt de groep vaker-daklozen bijvoorbeeld nog van de nooit-daklozen groep op het hebben van werk. Deze verschillen zijn echter gering en beïnvloeden de resultaten van de recidiveanalyses niet relevant.[2] Om die reden is er voldoende vertrouwen dat – na weging op de *propensity scores* – de vergelijking van recidivepatronen niet meer wordt vertekend door verschillen in andere kenmerken. Bovendien wordt door de grote hoeveelheid meegenomen kenmerken tevens gecontroleerd voor niet-geobserveerde kenmerken die met de wel geobserveerde kenmerken kunnen samenhangen.

2 Dit is onderzocht door extra logistische regressieanalyses te doen waarbij naast de woonen/of verhuispatronen en verhuiskenmerken ook de variabelen meegenomen zijn waarbij eerder na weging nog significante verschillen bestonden tussen de groepen. Deze extra analyses laten zien dat de verschillen in recidivepatronen tussen de onderzochte groepen niet aan die extra kenmerken toe te schrijven zijn.

5.5.3 Recidivepatronen naar woon- en verhuispatronen, en kenmerken van een verhuizing (gewogen naar propensity scores)

Dakloosheid en recidive

Met de hierboven uitgelegde *propensity score* analyse methode zijn als eerste de verschillende dakloos-groepen vergeleken met de controlegroep 'nooit dakloos' met betrekking tot hun recidivepatronen (Tabel 5.8).

Tabel 5.8. *Recidivepatronen naar gewogen patronen daklоosheid*

Woonpatroon	*N*	*Gemiddeld recidivepercentage 0- 6 mnd*		*Gemiddeld recidivepercentage 7-24 mnd*		*Gemiddeld recidivepercentage 0-24 mnd*		*Gemiddeld aantal veroordelingen 0-6 mnd*		*Gemiddeld aantal veroordelingen 7-24 mnd*		*Gemiddeld aantal veroordelingen 0-24 mnd*	
Ooit dakloos	118	37%	***	47%		57%	*	0.40	**	1.04		1.44	*
Minstens twee keer dakloos	37	57%	***	60%	*	76%	**	0.56	**	1.27	*	1.83	**
Eén keer dakloos	81	35%	**	49%		57%		0.40	*	1.19	*	1.59	**
Nooit dakloos (ref)	587	18%		40%		47%		0.24		0.80		1.04	

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Veel van de eerder gevonden significante verschillen in recidivepatronen tussen de groepen daklozen en de nooit-daklozen zijn ook aanwezig nadat deze groepen aan elkaar vergelijkbaar zijn gemaakt op hun achtergrondkenmerken. Respondenten die ooit dakloos zijn geweest, recidiveerden binnen zes maanden na vrijlating twee keer zoveel als respondenten die nooit dakloos waren. Tijdens de anderhalf jaar daarna is het verschil een stuk kleiner en niet meer significant, maar over de gehele follow-upperiode van twee jaar recidiveerden de daklozen meer dan de nooit-daklozen. Daarnaast hebben ze, in het eerste halfjaar na vrijlating en in de gehele follow-upperiode, een hoger gemiddeld aantal veroordelingen.

In Tabel 5.8 zijn vervolgens respondenten die slechts één keer dakloos waren tijdens de onderzoeksperiode en respondenten die tijdens minstens twee meetmomenten dakloos waren vergeleken met de nooit-daklozen. Ook hier is te zien dat de daklozen vaker en meer recidiveerden dan de nooit-daklozen. Hierbij geldt bovendien dat, in lijn met de verwachting, ex-gedetineerden die vaker periodes van dakloosheid hebben ervaren, ook vaker recidiveerden dan degenen die slechts één keer dakloos waren. Tijdens het eerste halfjaar na vrijlating recidiveerden zowel de respondenten die slechts eenmaal dakloos waren als de respondenten die vaker dakloos waren significant meer dan de nooit-daklozen. In de anderhalf jaar daarna en over de gehele periode recidiveerden enkel degenen die vaker dakloos waren meer dan de nooit-daklozen. Over de gehele periode heeft driekwart van de respondenten die vaker dakloos waren, gerecidiveerd, tegenover bijna de helft van de nooit-daklozen. Het verschil in recidivepercentage tussen de groep die één keer dakloos was en de nooit-daklozen is dan niet meer significant. In alle recidiveperioden hebben zowel de eenmalig-daklozen als de vaker-daklozen een significant hoger gemiddeld aantal veroordelingen dan de nooit-daklozen. Dit is volgens de verwachting op basis van de eerder beschreven theorieën.

Deze resultaten laten zien dat dakloosheid daadwerkelijk leidt tot een groter risico op recidive, en dat dit niet te verklaren valt door andere kenmerken die zowel zorgen voor dakloosheid als voor recidive. De gevonden verschillen in recidive blijven bestaan, ook nadat de groepen wat betreft andere kenmerken aan elkaar gelijk zijn gemaakt. Met name het stabiel beschikken over huisvesting hangt samen met minder recidive. Op enig moment dakloos zijn, is gerelateerd aan vaker en meer recidiveren, ongeacht of deze dakloosheid voor of na detentie, of op beide momenten, plaatsvond. Ex-gedetineerden die vaker dakloos waren, hebben daarbij het grootste recidiverisico.

Tabel 5.9. *Recidivepatronen naar gewogen verhuispatronen*

Voor detentie	*N*	*Eén maand na detentie*	*N*	*Zes maanden na detentie*	*N*	*Type*	*Gemiddeld recidivepercentage 0- 6 mnd*		*Gemiddeld recidivepercentage 7-24 mnd*		*Gemiddeld recidivepercentage 0-24 mnd*		*Gemiddeld aantal veroordelingen 0-6 mnd*	*Gemiddeld aantal veroordelingen 7-24 mnd*	*Gemiddeld aantal veroordelingen 0-24 mnd*
Woning 1	587	Woning 1	393	Woning 1	347	Niet-verhuizers (ref)	18%		44%		50%		0.23	0.82	1.05
				Woning 2	46	Uitgestelde verhuizers	28%		44%		54%		0.34	0.77	1.12
		Woning 2	194	Woning 2	138	Directe verhuizers	17%		28%	**	38%	*	0.21	0.62	0.83
				Woning 3	56	Frequente verhuizers	23%	*	34%		43%		0.23	0.75	0.98
				Woning 2 of 3	240	Verhuizers	25%	*	43%		50%		0.32	0.89	1.21
				Totaal	587										

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Verhuizen en recidive

Vervolgens is gekeken naar de samenhang tussen recidivepatronen en verhuispatronen, voor de 587 respondenten die op elk meetmoment huisvesting hadden. Als eerste zijn in Tabel 5.9 de gewogen cijfers van alle respondenten die minstens één keer zijn verhuisd (de verhuizers, N=240) vergeleken met degenen die nooit zijn verhuisd (de niet-verhuizers, N=347). Het enige significante verschil tussen verhuizers en niet-verhuizers bestaat in het halfjaar direct na vrijlating. Waar de eerdere ongewogen recidivepatronen lieten zien dat verhuizers op de langere termijn minder recidiveerden dan de niet-verhuizers, is dit verschil nu niet meer significant, wat inhoudt dat dit verschil te verklaren viel door andere kenmerken van de respondenten. Na gebruikmaking van de propensity score methode is te zien dat verhuizers in het eerste halfjaar na vrijlating een significant hoger recidivepercentage hebben dan de niet-verhuizers. Een kwart van de verhuizers recidiveerde in die periode tegenover achttien procent van de niet-verhuizers. In de anderhalf jaar daarna en over de gehele periode van twee jaar verschillen verhuizers en niet-verhuizers niet significant van elkaar. In geen van de periodes hebben zij een significant verschillend gemiddeld aantal veroordelingen.

Vervolgens zijn deze respondenten onder verdeeld in vier groepen: niet-verhuizers, uitgestelde verhuizers, directe verhuizers en frequente verhuizers. Uitgestelde verhuizers recidiveerden niet significant meer of minder dan de niet-verhuizers. Wellicht vindt de verhuizing voor deze groep op een te laat moment plaats om veel invloed te hebben op de recidive in deze eerste periode na vrijlating. De frequente verhuizers hadden daarentegen in het eerste halfjaar juist een significant hoger recidivepercentage dan de niet-verhuizers. Bijna een kwart van de frequente verhuizers recidiveerden tijdens dit eerste halfjaar na vrijlating, tegenover achttien procent van de niet-verhuizers. Op de langere termijn recidiveerden de frequente verhuizers niet significant meer dan de niet-verhuizers. Ook in gemiddeld aantal veroordelingen verschillen deze groepen niet van elkaar. Het eerder gevonden significant verschil in recidive tussen de niet-verhuizers en de directe verhuizers, blijft ook na weging van de groepen bestaan. De directe verhuizers recidiveerden over de gehele follow-upperiode en tijdens de zeven maanden tot twee jaar na vrijlating significant minder dan de niet-verhuizers. Over de gehele periode recidiveerde bijvoorbeeld 38 procent van de directe verhuizers en de helft van de niet-verhuizers. Dit wijst wederom in de richting van de verwachting dat verhuizen een nieuwe start voor de ex-gedetineerde kan betekenen, waarbij deze loskomt van zijn oude, foute sociale netwerk. Een verhuizing kan, kortom, positief zijn voor de ex-gedetineerde en zijn recidiverisico verkleinen.

Tabel 5.10a. *Recidivepatronen naar gewogen kenmerk van verhuizing: afstand*

Voor detentie	*N*	*Zes maanden na detentie*	*N*	*Gemiddeld recidivepercentage 0- 6 mnd*	*Gemiddeld recidivepercentage 7-24 mnd*	*Gemiddeld recidivepercentage 0-24 mnd*	*Gemiddeld aantal veroordelingen 0-6 mnd*	*Gemiddeld aantal veroordelingen 7-24 mnd*	*Gemiddeld aantal veroordelingen 0-24 mnd*
Woning 1	240	Verhuisd: afstand 15 km of minder tov woning 1 (ref)	118	16%	36%	41%	0.21	0.72	0.93
		Verhuisd: afstand meer dan 15 km tov woning 1	122	19%	36%	43%	0.22	0.81	1.03

Tabel 5.10b. *Recidivepatronen naar gewogen kenmerk van verhuizing: buurtstatus*

Voor detentie	*N*	*Zes maanden na detentie*	*N*	*Gemiddeld recidivepercentage 0- 6 mnd*	*Gemiddeld recidivepercentage 7-24 mnd*	*Gemiddeld recidivepercentage 0-24 mnd*	*Gemiddeld aantal veroordelingen 0-6 mnd*	*Gemiddeld aantal veroordelingen 7-24 mnd*		*Gemiddeld aantal veroordelingen 0-24 mnd*	
Woning 1	240	Verhuisd: buurtstatus slechter tov woning 1	45	9%	36%	40%	0.11	1.50	*	1.61	
		Verhuisd: buurtstatus gelijk aan woning 1 (ref)	141	17%	38%	43%	0.26	0.79		1.05	
		Verhuisd: buurtstatus beter tov woning 1	54	7%	29%	35%	0.09	0.52	*	0.61	*

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Kenmerken van verhuizingen en recidive

Tot slot zijn kenmerken van de verhuizingen in meer detail onderzocht door te kijken naar de verhuisde afstand en de verandering in buurtstatus bij een verhuizing. De resultaten van de gewogen analyses van de groepen die ver weg en dichtbij zijn verhuisd, zijn te zien in Tabel 5.10a. Hieruit blijkt, net als eerder in de ongewogen analyses, dat de verhuisde afstand weinig invloed heeft op de recidivepercentages. In de drie recidiveperiodes zijn voor beide groepen de percentages vrijwel gelijk. Op de korte termijn van een half jaar verschilt ook het gemiddeld aantal veroordelingen niet tussen de dichtbij en ver weg verhuizers. In de andere onderzochte recidiveperiodes hadden de respondenten die ver weg verhuisden een iets hoger gemiddeld aantal veroordelingen dan de verhuizers die dichtbij bleven. Dit verschil was echter niet significant. De afstand waarover wordt verhuisd heeft dus geen invloed op de recidivepatronen van de ex-gedetineerden.

De gewogen resultaten voor de vergelijking van de recidivepatronen tussen respondenten die verhuisden naar een betere, gelijke of slechtere buurt, worden weergegeven in Tabel 5.10b. Enkel voor het gemiddeld aantal veroordelingen in de periode van zeven maanden tot twee jaar na vrijlating is een verschil in recidive te zien tussen respondenten die naar een slechtere buurt zijn verhuisd en respondenten die naar een betere buurt zijn verhuisd. De groep die naar een slechtere buurt ging, had een significant hoger gemiddeld aantal veroordelingen. Aan de andere kant hadden in deze periode, en over de gehele periode van twee jaar, de respondenten die naar een betere buurt juist een significant lager gemiddeld aantal veroordelingen dan de respondenten die naar een buurt met een gelijke status gingen. Een verhuizing naar een betere buurt hangt hier dus samen met minder recidive. In de eerdere ongewogen analyses hing de buurtstatus niet samen met de recidivepatronen, en ook bij het interpreteren van deze gewogen resultaten moet enige voorzichtigheid in acht worden genomen, aangezien de resultaten gebaseerd zijn op zeer kleine aantallen respondenten. Bovendien heeft verder, evenals in de eerdere ongewogen analyses, de buurtstatus van de nieuwe buurt bij een verhuizing in geen van de overige recidiveperiodes invloed op het recidivepercentage. Respondenten die naar een betere of slechtere buurt verhuisden, recidiveerden niet significant meer of minder dan respondenten die naar een sociaaleconomisch gelijke buurt gingen.

Samenvattend kan gesteld worden dat afstand, als kenmerk van de verhuizing, geen invloed heeft op latere recidive van ex-gedetineerden. Een verandering van buurtstatus bij een verhuizing kan, wanneer de ex-gedetineerde naar een betere buurt verhuist, het recidiverisico verkleinen. Verhuizen naar een slechtere buurt vergroot daarentegen juist dit risico. De buurtstatus van de buurt waar een ex-gedetineerde terecht komt na een verhuizing speelt daarmee wel een rol bij latere recidivepatronen.

5.6 Discussie

In dit hoofdstuk is de recidive onder ex-gedetineerden onderzocht in samenhang met verschillende woon- en verhuispatronen. Er is door middel van een *propensity score* analysemethode gekeken wat de invloed is van dakloosheid, verhuizen en verschillende verhuispatronen op recidive. Onderzoek naar woon- en verhuispatronen en recidive is van belang omdat over het algemeen wordt aangenomen dat een stabiele woonsituatie het beste is voor ex-gedetineerden terwijl nog niet duidelijk is of dit bijvoorbeeld altijd te prefereren is boven verhuizen.

Als eerste is gekeken naar dakloosheid en verhuizen. Op basis van de straintheorie en sociale controle theorie werd verwacht dat ex-gedetineerden die dakloos zijn of zijn geweest meer *strain* en juist minder sociale controle ervaren en daarom meer recidiveren dan niet dakloze ex-gedetineerden. Inderdaad blijkt uit de resultaten dat ex-gedetineerden die dakloos zijn of zijn geweest meer en vaker recidiveren dan degenen die altijd over huisvesting beschikten. Bovendien geldt dat het ervaren van meerdere periodes van dakloosheid leidt tot meer recidive dan slechts één enkele keer dakloos zijn geweest tijdens de onderzoeksperiode. Het is dus van belang om dakloosheid onder ex-gedetineerden zoveel mogelijk te voorkomen. Deze resultaten komen bovendien overeen met eerdere studies naar detentie, dakloosheid en recidive, die ook vonden dat het ervaren van (periodes van) dakloosheid de kans op recidive significant vergroot (Clark, 2016; Steiner e.a., 2015; Lutze e.a., 2014; Visher & Courtney, 2007). Het toetsen van de theorieën kan echter enkel bij benadering gebeuren. Er zijn bijvoorbeeld geen variabelen meegenomen die ingaan op de exacte mate van binding aan anderen. In dit geval worden daar proxies voor gebruikt, zoals het samenwonen met bijvoorbeeld ouders en wordt verondersteld dat de mate van binding aan ouders over het algemeen groter zal zijn dan de binding aan anderen die verder weg staan (Li e.a., 2014). Daklozen worden daarom verondersteld minder sociale binding te ervaren dan bijvoorbeeld ex-gedetineerden die samenwonen met hun ouders.

Vervolgens is de invloed van verhuizen op recidive onderzocht. Op basis van de theorieën waren tegengestelde hypothesen opgesteld. Aan de ene kant werd verwacht dat verhuizen leidt tot minder recidive, vanwege een veelal verbeterde woonsituatie en daarmee minder *strain*. Bovendien kan een verhuizing betekenen dat de gedetineerden zijn oude, criminogene omgeving verlaat waardoor zijn binding met 'foute' sociale contacten minder sterk wordt of verdwijnt (Harding e.a., 2013). Aan de andere kant kan een verhuizing ook leiden tot minder goede bindingen met conventionele anderen, waarvan de ex-gedetineerde juist steun kan ontvangen. Bovendien kan sprake zijn van een onvrijwillige verhuizing, wat onder gedetineerden vaak het geval zal zijn vanwege het niet in staat zijn de vorige woning te behouden, waardoor de nieuwe woonsituatie wellicht juist slechter is dan de vorige en zorgt voor meer *strain*. Op deze manier zou een verhuizing juist tot meer recidive kunnen

leiden. Uit de eerste vergelijking tussen verhuizers en niet-verhuizers blijkt dat enkel in de eerste periode verschil bestaat in recidivepercentage, en dat verhuizers dan meer recidiveerden dan niet-verhuizers. Dit resultaat lijkt steun te geven aan de verwachting dat een verhuizing voor meer *strain* kan zorgen en een verzwakte binding met het goede netwerk. Het merendeel van de eerdere studies naar detentie, verhuizen en recidive laat eveneens zien dat verhuizen de kans op recidive vergroot (Steiner e.a., 2015; Broner e.a., 2009; Baldry e.a., 2006). Dit komt overeen met de resultaten van de huidige studie voor recidive op de korte termijn. Op de lange termijn vindt de huidige studie echter geen verschil tussen verhuizers en niet-verhuizers, evenals La Vigne en Parthasarathy (2005). Dit is wellicht het gevolg van het feit dat hier nog geen onderscheid is gemaakt naar verschillende type verhuizers, zoals directe of frequente verhuizers. Dit onderscheid wordt ook door eerdere studies niet gemaakt.

Deze uitsplitsing naar verschillende soorten verhuizers laat echter wel zien dat de directe verhuizers minder recidiveerden dan de niet-verhuizers. Directe verhuizers zijn degenen die tijdens detentie verhuizen. Dit kan dus betekenen dat deze respondenten tijdens hun detentie de keus hebben gemaakt weg te willen uit hun oude, criminogene omgeving en er daarom zelf voor hebben gekozen te verhuizen. Zij recidiveerden dan ook minder dan de niet-verhuizers. Dit komt overeen met de studie van Huebner en Pleggenkuhle (2015), die eveneens vinden dat verhuizers minder vaak recidiveren dan niet-verhuizers en concluderen dat verhuizen het gevolg kan zijn van positieve veranderingen in iemands leven. Tot slot recidiveerden de frequente verhuizers in het eerste halfjaar na vrijlating juist meer dan de niet-verhuizers, wat steun geeft aan hypothese 2b, namelijk dat verhuizen leidt tot meer recidive. Deze groep ondervindt wellicht nog meer *strain* dan respondenten die minder vaak verhuizen.

Tot slot is naar specifieke kenmerken van verhuizingen gekeken. Respondenten die dichtbij verhuisden zijn vergeleken met respondenten die ver weg verhuisden. Aan de ene kant werd op basis van de sociale controle theorie verwacht dat verder weg verhuizen leidt tot zwakkere sociale bindingen en daarmee meer recidive. Aan de andere kant kon verwacht worden dat verder weg verhuizen leidt tot een nog grotere verwijdering uit de oude criminogene omgeving en dus minder recidive. In de resultaten is te zien dat er weinig verschil zit tussen de recidivepercentages van de respondenten die dichtbij of ver weg zijn verhuisd. Ze recidiveerden vrijwel even vaak en hadden ook een gelijk gemiddeld aantal veroordelingen. Het ontbreken van verschillen kan te wijten zijn aan de grens van vijftien kilometer, die is gehanteerd om te bepalen of een respondent dichtbij of ver weg is verhuisd. Extra analyses met als grens een kleinere of juist grotere afstand lieten echter dezelfde resultaten zien.

Daarnaast werd verwacht dat verhuizen naar een slechtere buurt zou leiden tot meer recidive dan verhuizen naar een gelijke of betere buurt, omdat dit

eerste gepaard kan gaan met meer gevoelens van *strain* (Vogel e.a., 2017) en minder sociale controle (Hipp e.a., 2010) voor de respondent en in de buurt als geheel (Morenoff & Harding, 2014). Dit komt inderdaad naar voren uit de resultaten, maar alleen voor het gemiddeld aantal veroordelingen op de langere termijn. In die periode recidiveerden inderdaad de ex-gedetineerden die naar een slechtere buurt waren gegaan, het vaakst. Bovendien recidiveerden in die periode en over de gehele follow-upperiode respondenten die naar een betere buurt verhuisden, juist het minst vaak. In tegenstelling tot enkele eerdere onderzoeken (Stahler e.a., 2013; Tillyer & Vose, 2011), vindt de huidige studie dus wel een effect van buurtstatus op recidive. De invloed van een slechte buurtstatus op recidive komt overeen met bijvoorbeeld Kubrin en Stewart (2006) en Hipp en collega's (2010). Het feit dat een slechtere buurtstatus alleen op de langere termijn tot meer recidive leidt, en een betere buurt tot minder recidive, is wellicht het gevolg van de nog tijdelijke situatie direct na detentie en de tijd die het kost om een nieuw (criminogeen) netwerk op te bouwen.

De resultaten uit dit hoofdstuk tonen allereerst het belang van het tegengaan van dakloosheid. Ex-gedetineerden die op enig moment tijdens de onderzoeksperiode dakloos zijn geweest, recidiveerden meer en vaker dan degenen die altijd over huisvesting beschikten, ongeacht of de respondenten slechts één keer of vaker dakloos was en of deze dakloosheid voor detentie, direct na of op een later moment na vrijlating plaatsvond. Naast het feit dat dakloosheid de kans op recidive vergroot, veroorzaken daklozen op zich al in de maatschappij gevoelens van onveiligheid (De Boye, Fijnaut & Goethals, 1999).

In hoofdstuk 2 werd duidelijk dat het aantal daklozen zes maanden na vrijlating kleiner is dan direct in de eerste maand na detentie. Dit wijst erop dat het een deel van de ex-gedetineerden pas na vrijlating lukt om huisvesting te vinden. Toch is een half jaar na vrijlating nog zes procent van de ex-gedetineerden dakloos, en blijft een kwart van degenen die direct na detentie dakloos waren dit gedurende het halfjaar daarna. Het is zaak om de hulpverlening tijdens detentie erop in te stellen te zorgen dat elke gedetineerde bij vrijlating onderdak heeft. Huisvesting is dan ook benoemd als een van de vijf basisvoorwaarden voor een succesvolle resocialisatie door het Ministerie van Veiligheid en Justitie en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) 2014). Het Gevangeniswezen en de gemeenten zijn verplicht om ervoor te zorgen dat iedere gedetineerde bij ontslag uit detentie onderdak heeft (DJI, 2014). Uit de huidige studie blijkt echter dat er toch nog dakloosheid voorkomt na vrijlating, en dat dit de kans op recidive significant vergroot, wat het belang van het beschikken over huisvesting nog extra benadrukt. Onduidelijk blijft in de huidige studie wat er tijdens detentie gedaan is om ervoor te zorgen dat de gedetineerden bij vrijlating over huisvesting beschikken. Volgend onderzoek zou meer moeten ingaan op de detentieperiode zelf om te achterhalen wat er gedaan kan worden om dakloosheid en daarmee recidive verder terug te dringen. De huidige manier van samenwerken door de verschillende ketenpartners bij de hulpverlening aan gedetineerden bij

huisvesting was echter vrij nieuw tijdens de onderzoeksperiode van de huidige studies (DJI, 2014). Nieuw onderzoek zou hierdoor kunnen nagaan wat het effect hiervan is op het terugdringen van dakloosheid onder ex-gedetineerden.

Vaak wordt ervan uitgegaan dat een stabiele woonsituatie, zonder verhuizen, te prefereren is voor de resocialisatie van gedetineerden en ex-gedetineerden. Dit komt ook naar voren in veel eerdere onderzoeken, die lieten zien dat verhuizen het recidiverisico vergroot. Uit de huidige studie blijkt echter dat verhuizen ook gunstig kan werken voor de resocialisatie. Wanneer gedetineerden direct na hun detentie verhuisd zijn, en dus niet meer in de omgeving wonen waar zij voorafgaand aan detentie verbleven, recidiveerden zij op langere termijn minder dan de niet-verhuizers. Dit duidt op het maken van een nieuwe start en het vertrekken uit de oude, criminogene omgeving en komt daarmee overeen met verwachting op basis van *desistance* theorieën, die stellen dat individuen zelf de keuze maken om te stoppen met hun crimineel gedrag (Farrall e.a., 2010). Dit resultaat spreekt echter de verwachting tegen dat respondenten die noodgedwongen moesten verhuizen, omdat zij tijdens detentie hun woning kwijtraakten, meer *strain* zouden ondervinden van deze onvrijwillige verhuizing. Omdat de exacte redenen voor een verhuizing in deze studie echter niet bekend zijn, is onduidelijk in hoeverre sprake is van vrijwillige en onvrijwillige verhuizingen, en in hoeverre de gedetineerde zelf het vertrekken uit de oude, criminogene omgeving als reden voor zijn verhuizing ziet. Volgend onderzoek zou daarom expliciet naar de reden van verhuizen moeten vragen om de achterliggende verklaring voor de kleinere kans op recidive voor de directe verhuizers te kunnen achterhalen. Frequent verhuizen leidt op korte termijn echter wel tot meer recidive, wat erop duidt dat ex-gedetineerden die er niet in slagen voor langere tijd een woonplek te behouden meer *strain* ondervinden.

Het resultaat dat een verhuizing naar een slechtere buurt leidt tot een hoger gemiddeld aantal veroordelingen en een verhuizing naar een betere buurt tot minder veroordelingen, biedt steun aan verklaringen op basis van de straintheorie en sociale desorganisatietheorie. In een slechtere buurt ervaren bewoners meer strain en minder sociale controle, terwijl zij in een betere buurt juist minder strain en meer sociale controle ervaren. Dit leidt vervolgens tot meer recidive voor verhuizers naar een slechtere buurt en minder voor verhuizers naar een betere buurt.

Deze studie is op een aantal manieren een toevoeging aan eerder onderzoek. Het richt zich, als een van de weinige, niet op slechts één aspect van huisvesting, maar neemt meerdere factoren mee waarvan we uit theorie en onderzoek weten dat ze van belang kunnen zijn bij de voorspelling van recidive (dakloosheid, verhuizen en verhuispatronen). Waar daarnaast veel van de bestaande studies een follow-upperiode van maximaal een jaar hebben, kijkt deze studie naar zowel de korte als de lange termijn. Bovendien maakt de huidige studie gebruik van een meer geavanceerde *propensity score* analysemethode, waardoor we kunnen uitsluiten dat gevonden effecten het gevolg

zijn van andere kenmerken van de ex-gedetineerden. Een kleine kanttekening hierbij is wel dat de gemaakte groepen niet exact aan elkaar gelijk gemaakt konden worden. De verschillen die nog bestaan zijn echter klein, en aanvullende analyses hebben aangetoond dat zij de resultaten niet beïnvloeden.

Hiernaast is dit een van de weinige studies naar huisvesting en recidive die niet uit een Angelsaksische omgeving komen. Vrijwel alle studies zijn gebaseerd op Amerikaanse data, met een strafrechts- en welzijnssysteem dat zeer verschilt van het Nederlandse. Dit zou tot gevolg kunnen hebben dat we ten onrechte de onderzoeksresultaten vanuit de V.S. generaliseren naar de Nederlandse context. Deze grote methodologische en inhoudelijke uitbreiding, en gebruikmaking van een Nederlandse dataset, maken de huidige studie een toevoeging aan eerder onderzoek.

Een kanttekening bij dit onderzoek is wel dat de stabiliteit van de woonsituatie in sommige gevallen overschat kan zijn. De woonsituatie is namelijk gemeten op drie momenten: voor detentie, direct na detentie en zes maanden na vrijlating. In de tussenliggende maanden na detentie kunnen ook veranderingen hebben opgetreden in de woonsituatie. Iemand kan bijvoorbeeld vaker zijn verhuisd dan nu uit de gegevens blijkt, of een ex-gedetineerde die nu volgens de data na vrijlating constant over huisvesting beschikte, kan in de tussenliggende maanden toch op enig moment dakloos zijn geweest.

Niettemin geeft deze studie een goed beeld van de grilligheid van de woon- en verhuispatronen van gedetineerden en ex-gedetineerden en het effect dat dit kan hebben op hun recidive. Bovendien blijkt nog eens het belang van de eerste periode na vrijlating. Als wordt gezorgd dat ex-gedetineerden in die periode over stabiele huisvesting beschikken, zal dit de recidive doen afnemen. Ook moet worden bekeken voor welke gedetineerden het gunstig kan zijn om te verhuizen en naar een andere omgeving terug te keren na vrijlating, in plaats van zoveel mogelijk te proberen de oude woonplek te behouden. Deze studie laat zien dat juist een nieuwe omgeving kan leiden tot een betere resocialisatie.